№ 284 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1909

ԵՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 284

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 228.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1910 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(38-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 1 ամսվանը՝ 80 կ. և 20 կ. պօստի ծախք։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և միևնոյն ժամանակ 40 կ. նամականիշ։

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվելու պատճառով ստեղծվում են մի շարք տեխնիքական անյարմարութիւններ, որոնք զրկում են խմբագրութեանը հնարաւորութիւնից յունվարի 1-ից կանոնաւորապէս թերթն ուղարկել բաժանորդներին, ուստի խնդրվում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներին վաղօրօք դիմել՝ գրելով հասցէները պարզ և ճշգրիտ։ Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադր. բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Առաջիկայ 1910 թ. յունվարից

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԵԼՈՒ Է

ԱՄՍԱԳԻՐ „ԱՐՕՐ" ԱՄՍԱԳԻՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ-ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Ամսագիրը լինելու է անկուսակցական, բայց անպայման առաջադիմական ուղղութեամբ և իր էջերը լայն բացելու է բոլոր այն ձեռնհաս անձանց առաջ, որոնց՝ սրտին մօտ է ընդհանրապէս կուլտուրական [illegible] և ազատութեան զարգացումը և մասնաւորապէս հայ գրականութեան և բանասիրութեան զարգացումը ու գիտութիւնների ժողովրդականացումը հայ ժողովրդի մէջ։

Այդ նպատակով ամսագրին մասնակցելու հրաւիրվելու են բոլոր հայ գրական ույժերը, առանց խտրութեան և քաղաքական ու սօցիալական հայեացքների տարբերութեան, ինչպէս և այն օտարազգի գրողները և գիտնականները, որոնք հետաքրքրվում և պարապում են հայկական բանասիրութեամբ և գրականութեամբ։

«ԱՐՕՐԸ» հրատարակվելու է հետևեալ ծրագրով.

I. Բելլետրիստիկա — վէպեր, վէպիկներ, պատմուածքներ — ինքնուրոյն և թարգմանական։
II. Հիմնական յօդուածներ քաղաքական, քաղաքատնտեսական, գրականական և գիտական հարցերի մասին։
III. Գրականական ընդհանուր տեսութիւններ։
IV. Գիտական տեսութիւն։
V. Հայկական, ռուսական և օտարազգի մատենագրութիւն, գրախօսութիւն և քննադատութիւն։
VI. Արևելագիտութիւն (կովկասագիտութիւն, հայագիտութիւն, վրացագիտութիւն)։
VII. Թատրօն և երաժշտութիւն։

«Արօրը» բաղկացած է լինելու 8—10 տպագրական թերթից (նաբօրից)։

«Արօրի» բաժանորդագինն է տարեկան 6 րուբլի, իսկ «Մշակ» լրագրի ՏԱՐԵԿԱՆ բաժանորդների համար՝ Թիֆլիսում—3 րուբ., Թիֆլիսից դուրս 4 րուբ.։ Արտասահման՝ 20 ֆր., իսկ «Մշակի» տարեկան բաժանորդների համար՝ 13 ֆրանկ։

Ծանօթ.—«Մշակի» այն բաժանորդները (Ռուսաստանում), որոնք «Մշակի» տարեկան բաժանորդագին 10 ր. հետ կուղարկեն և 4 րուբլի, ուրեմն միասին 14 րուբլի (միայն Թիֆլիսում 13 րուբ.), կը ստանան և «Արօր» ամսագիրը։

«ԱՐՕՐԻ» խմբագրական կազմը բաղկացած է հետևեալ անձերից. Հ. Առաքելեան (խմբագիր-հրատարակիչ), Ստեփան Մալխասեան, Ռուբէն Խանազատեան, Արամ Նազարբէկեան, Արշալոյս Մխիթարեան (որ և քարտուղար), Պետրոս Զաքարեան։ Աշխատակիցների ցուցակը կը հրատարակվի յետոյ։

«Արօրի» գրասենեակը ժամանակաւորապէս զետեղված է «Մշակի» խմբագրութեան մէջ, ուստի բոլոր դիմումները թէ բաժանորդագրութեամբ և թէ այլ գործերով պէտք է ուղղվեն այս հասցէով.

Тифлисъ, въ контору газ. „Мшакъ". Для передачи редакціи „АРОРЪ".
Tiflis, Rédaction du journal „Mschak", pour „Aror".
Թիֆլիս, գրասենեակ «Մշակի», յանձնել «ԱՐՕՐԻՆ»։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

(Հ. 2.) (առ.) 1288. 0—7

Յօգուտ Թիֆլիսի Հայ Գիւղատն. եւ Տնայնագործական Ընկերութեան

Շաբաթ, 26 դեկտեմբերի

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

կը կայանայ

ՄԵԾ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հետևեալ ծրագրով

I Երկու սեռի մանուկների համերգ։
II Թատրօն սինեմատօգրաֆ՝ մանկական ռեպերտուարով։
III Պլաստիքական մարմնամարզութիւն՝ յատուկ հագուստներով։
IV Մանկական խաղեր՝ երգերով։

Վիճակախաղ՝ հասակաւորների համար, երաժշտութիւն, ծաղիկներ, մանկական շքեղ գնացք, բուֆէտ, ծաղիկներ և զինուորական երաժշտութիւն։

Տոմսակները թէ հասակաւորների և թէ երեխաների համար 1 ր. 10 կ.։

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 6-ին։

(ա. օ.) (առ.) 1365. 6—3

ԿԱՐԹ Յ. ՄԵԼԻՔ-ԲԱԽՏԱՄԵԱՆ

Պուշկինեան փողոց, № 3.

Օրական երկու անգամ, առաւօտ և երեկոյ, ուղարկում է տները միանգամայն անարատ, առողջ և մաքուր կաթ, կնքված ամաններով։ (Ե.ու.կ.) (առ) 1304. 10—8

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

յայտարարում է, որ դեկտեմբերի 21-ից բացված է Մ. Արամեան անուան պաւիլիօնում մի բաժանմունք՝ միայն ներքին հիւանդութիւններ ունեցող տղամարդկանց համար։ Անդամահատական և կանանց տերապեվտիկական բաժանմունքների բացման մասին կը յայտարարվի մօտ ապագայում։ Ընդհանուր պալատներում բժշկվելու համար ամսական պէտք է վճարել 15 ր., իսկ արտօնութիւն ունեցողներին՝ առանձին որոշված վճարով։ Չունևորները ազատվում են դրամական վճարից համաձայն Քաղաքային Վարչութեան հիմնած կանոնների։ (առ.) 1371. 3—3

Թիֆլիսի Ժողովարան

Երկուշաբթի, դեկտեմբերի 28-ին

ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ

Երեկոյթին կը նուագէ լարանուագ երաժշտախումբը։

Դիմակաւորված անձերին խարակտերիկ և օրիգինալ զգեստի համար կը տրվի երկու թանգագին պրիզ։

Հիւրերը թոյլատրվում են ընդհանուր հիմունքների համաձայն՝ վճարելով—տղամարդիկ՝ 2 ր., դիմակաւորվածները՝ 1 ր.։

Դիմակների համար տոմսակները վաճառվում են պ. պ. անդամներին և կանդիդատներին Ժողովարանի շվէյցարի մօտ՝ ամեն օր։

(Հ. ու.) (առ.) 1381. 2—1

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

II

Ընտրական սկզբունքը իր գործադրութեան ընթացքում հանդէս է բերում մի շարք լրացուցիչ պահանջներ։

Այդ պահանջները վերաբերում են ընտրական գործի կազմակերպութեան և ընտրելիների յատկութիւններին։

Դրանք պահանջներ են, որոնցով հասարակութիւնը կամ նրա ներկայացուցիչ օրէնսդրական մարմինը յայտնում են իրանց ընդհանուր կամքը և կարծիքը։

Վերցնենք օրինակներ։

Ընտրող հասարակութիւնը, որ ցանկանում է ընտրութեան միջոցով յայտնած լինել մեծամասնութեան ձայնը, որոշում է ընտրութիւնը վաւեր համարել, երբ ներկայ է ընտրական իրաւունք ունեցողների կէսից աւելին։

Դա մի կանոն է։

Պատգամաւորական մեծ ընտրութիւնների ժամանակ, երբ անկարելի է հաւաքել ազգաբնակութեան մեծագոյն մասը, նպատակայարմար է համարվում ընտրութիւնը վաւեր համարել, երբ ներկայ է իրաւասուների մի $^1/_3$, $^1/_4$, $^1/_{10}$, $^1/_{20}$ մասը։

Դրանք էլ կանոններ են։

Եւ հասկանալի է, որ կարող են լինել նաև ընտրութիւններ առանց իրաւասուների թիւ սահմանելու։ Եւ կան։ Այդպիսի միջոցներում որոշակի սահմանվում են և ընտրողներին նախօրօք ծանուցվում են ընտրութեան ժամն ու կարգերը։

Դա էլ կանոն է։

Վերցնենք ուրիշ օրինակ։ Ժողովուրդը ընտրում է քահանայացու։ Նա կարող է նախօրօք որոշ պայման դնել ընտրելիի վերաբերութեամբ և ցանկանալ, դիցուք, որ քահանայացուն լինի միջին, ստորին, կամ բարձր կրթութեան տէր։ Այդ պայմանը կարող է իւրաքանչիւր ընտրութեան դէպքի արգասիք լինել, բայց նա կարող է և նախօրօք դրված լինել իբրև ընդհանուր ընտրական պայման, իբրև կանոն, որ պարտաւորական է բոլոր ընտրութիւնների համար։ Եւ ահա այդտեղից առաջ է գալիս քահանայացուի կրթական ցենզի խնդիրը։

Այդպիսի պահանջները չեն հակասում ընտրական սկզբունքին, այլ նրան լրացնում են, բարւոքում են, կանոնաւորում են։

Այդ պահանջները ներկայանում են իբրև ընդհանուր հասարակական պահանջ, իբրև համաժողովրդային կամքի արտայայտութիւն, իբրև սահմանված կարգ ու պայման։

Մենք կարող էինք թւել մի շարք այդպիսի պահանջների կարևորութիւնը և ցոյց տալ ընտրութեան վերաբերեալ որոշ կանոնների անհրաժեշտութիւնը։

Այդ բոլորը ցոյց է տալիս միայն մի բան, որ ընտրական գործը, իբրև լուրջ և խոշոր հասարակական մի ակտ, պէտք է իրականացվի կեանքի մէջ, կատարելով մի շարք անհրաժեշտ պայմաններ։

Ընտրական սկզբունքը իբրև վեհագոյն և սրբազան մի գաղափար մնում է անխախտ և անձեռնմխելի։

Իսկ նրա գործադրութեան եղանակները պահանջում են լուրջ վերաբերմունք և նպատակայարմար կանոնական արտայայտութիւն։

Ընտրական սկզբունքը, իբրև թանկագին ժողովրդական ժառանգութիւն, կոչված է մեծ բարիքներ՝ տալու մեր ժողովրդին և պահպանելու նրա հաւաքական ոգու ույժը իր վեհագոյն զօրութեան մէջ։

Ա. Քալանթար

ՄԵԾ ԻՇԽԱՆ ՄԻԽԱՅԻԼ ՆԻԿՕԼԱՅԵՎԻՉԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Այսօր Պետերբուրգում պէտք է կատարվի Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի յուղարկաւորութեան և թաղման սգաւոր հանդէսը։

Կովկասի կողմից հանդէսին մասնակցելու գնացել են զանազան հիմնարկութիւններից ներկայացուցիչներ։

Հայ ժողովրդի կողմից ներկայացուցչութիւնը բաղկացած է թէ հոգևորական և թէ աշխարհական պատգամաւորներից։

Հանգուցեալ Մեծ Իշխանի գործունէութիւնը այնքան թանգ է եղել Կովկասի ազգաբնակութեան համար, նրա հոգածու և հայրական անաչառ վերաբերմունքը դէպի բոլոր ազգերը այնքան սէր և յարգանք է սնուցել մարդկանց սրտերում, որ Մեծ Իշխանի անունը ինքն ըստ ինքեան դարձել է հոմանիշ օրինակելի պետական բարձր մարդու անուան։

Կովկասի նման մի տեղում, ուր ապրում են բազմաթիւ ազգագրական տարրեր, ուր ամեն մի խորշում կան բազմազանութեան արտայայտութիւններ, մանաւանդ շատ գնահատելի են այն հազւագիւտ բարձր յատկութիւնները, որոնցով օժտված էր Օգոստափառ Փոխարքան մեր երկրում։

Կովկասը միշտ վառ կը պահէ հանգուցեալի յիշատակը, որը արդէն դարձել է մի աւանդական յարգանքի հաւատք Կովկասի ժողովուրդների մէջ։

ՄԵԾ ԻՇԽԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Պետերբուրգ, 21 դեկտ.

Առաւօտեան Նիկօլայեվի երկաթուղու կայարանը հասաւ սգագնացքը ի Տէր հանգուցեալ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի մարմնով։ Կայարանի Արքայական հանգստասենեակը և ամբողջ ճակատը սգազրօշակների մէջ էին։

Կայարանում ժողովվեցին բարձրաստիճան անձեր և նրանք, որոնք մասնակցել էին Մեծ Իշխանի մարմնի փոխադրութեան սգահանդէսին։ Կայարանի առաջ նշանակված էր պատուաւոր պահակախումբ երաժշտութեամբ։ Արքայական հանգստասենեակում հաւաքվել էին Մեծ Իշխանները և Մեծ Իշխանուհիները։

Ժամը 8 և 40 րօպէին յատուկ գնացքով ժամանեց Թագաւոր Կայսրը Կայսրուհու և պրինց Հէնրիխի հետ։

Ժամը 9-ի վերջը հանդարտ մօտեցաւ սգագնացքը։ Նոյին Մեծութիւնները և Նոյին Բարձրութիւնները կանգնեցին գնացքի մուտքի մօտ։ Դագաղի հետ եկան հանգուցեալ Մեծ Իշխանի Օգոստափառ Որդիքը։ Հէնց որ գնացքը կանգ առաւ, Պետերբուրգի և Լադօժի միտրօպօլիտը հոգևորականութեան հետ դագաղի առաջ հոգոց կատարեց։ Գեներալները դագաղի վրայից վերցրին մեծ-իշխանական ծածկոցը։ Կայսրը Արքայական տան անդամների հետ միասին բարեհաճեց վերցնել դագաղը վեց-ձիանի սգակառքի մէջ դնելու համար։ Դագաղի առջևից տարան հանգուցեալի շքանշանները։ Դագաղը, սգակառքի մէջ դնելուց յետոյ, ծածկվեց մեծ-իշխանական ծածկոցով։

Սկսվեց սգերթը։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 21 դեկտեմբերի

Ժամը 10-ի մօտերը սկսվեց սգերթը Նիկօլայեվի կայարանից Նեվկսի և Սադօվայա փողոցներով Սուվօրովի հրապարակով դէպի Պետերբուրգի բերդը։ Երթը բռնել էր ահագին տարածութիւն։ Ամբողջ ճանապարհը ծածկված էր աւազով և եղեւնու բոյսով. տները, դռները, լապտերների սիւները, կամուրջները շքեղ կերպով փաթաթված էին սգազրօշով, գիրլեանդներով, բոյսերով և սգազրօշակներով։ Ամբողջ գծի երկարութեամբ կանգնած էին զօրքերը, նրանց յետևում և մօտակայ փողոցներում ժողովրդի բազմահազար ամբոխը։

Երթը բացեց Ն. Մ. պահակախումբը, որի յետևից գնում էր արարողապետը ձիով, պալատական սպասաւորները, հանգուցեալ Մեծ Իշխանի աւագ սպասաւորը, Նրա պալատականները, որոնց յետևից տանում էին հանգուցեալի ձին։ Ռուսական գերբի յետևից գնում էին հանգուցեալի պալատի ծառայողները և գրասենեակի պաշտօնեաները։ Սրանց յետևից գնում էին ներկայացուցիչները այն բազմաթիւ հաստատութիւնների, որոնց հանգուցեալը կամ հովանաւորում և կամ անդամ էր։ Գեներալների և ծովակալներին հետեւում էր պալատական հեծեալ գրենադերեան գունդը, որի յետևից տանում էին հանգուցեալ Մեծ Իշխանի շքանշանները և դրօշակը։ Երգեցիկ խմբերին և բազմամարդ հոգևորականութեանը հետևում էր սգակառքը, որի վրա դրված էր Մեծ Իշխանի դագաղը, ծածկված մեծ-իշխանական ծածկոցով։ Սգակառքի երկու կողմերից գնում էին մանկլաւիկները ջահերով, Նորին Բարձրութեան ադիւտանտները և Նրա գեներալները։ Սգակառքի յետևից գալիս էր Կայսրը, պրուսական պրինց Հէնրիխը, շվեդական Վիլհէլմը, յունաց գահաժառանգ Նիկօլան։ Ապա գալիս էին Մեծ Իշխանները, նաև Պալատի մինիստրը, կայսերական շքախումբը, զինուորական արտասահմանեան արքայազունները, կովկասի և շէֆ գնդերի պատգամաւորութիւնները, նաև արտասահմանեան զինուորական պատգամաւորութիւնները։

Պատգամաւորութիւնների յետևից գալիս էին շքակառքերը։ Առաջինի մէջ նստած էր Թագուհի կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնան Մեծ Դքսուհի Անաստասիայի հետ։ կառքերի երկու կողմից ձիով գնում էին աւագ-շտալմէյստէրը և շտալմէյստէրը։ Այնուհետև կառքերով գալիս էին բազմաթիւ բարձրաստիճան անձինք և տիկնայք։

Երբ սգահանդէսը մօտեցաւ Տրօյցկի կամուրջին, Պետրօպաւլօվի բերդից սկսեցին թնդանօթներ պարպել։ Գեներալները իջեցրին դագաղը և ներս տարան տաճարը։ Անտօնիյ և Ֆլավիան միտրօպօլիտները կատարեցին հոգեհանգիստ Կայսրի, մինիստրների խորհրդի նախագահի, մինիստրների և այլ բարձրաստիճան անձերի ներկայութեամբ։

Հոգեհանգստից յետոյ Նորին Մեծութիւնները և Բարձրութիւնները բարեհաճեցին մեկնել տաճարից։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 21 դեկտեմբերի

Այսօր սկսվեց պսակներ դրվել Մեծ Իշխանի դագաղի վրա զանազան պատգամաւորութիւնների կողմից։ (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 21 դեկտեմբերի

Մեծ Իշխանի դագաղի վրա դրված բազմաթիւ պսակներից 49-ը արծաթից են, մինը ոսկուց։ (Հ. Գ.)

—

Սօֆիա, 21 դեկտեմբերի

Բօլգարական հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Ֆէրդինանդ Թագաւորը, որ լուրջ կերպով հիւանդացաւ Բուրգաս կատարած ճանապարհորդութեան ժամանակ, ստիպված էր հրաժարվել իր մտադրութիւնից՝ գնալ Պետերբուրգ Մեծ Իշխանի թաղմանը ներկայ լինելու համար։ (Հ. Գ.)

—

Այսօր, Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի թաղման օրը, Գարեգին արքեպիսկոպոս Սաթունեան հայ հոգևորական դասի մասնակցութեամբ հոգեհանգիստ կը կատարէ Վանքի ս. եկեղեցում։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Կ. Պօլիս, 21 դեկտեմբերի

Մինիստրական ճգնաժամի պատճառով պալատը չը գումարվեց։ Բոլոր գործերը կանգ առան։

Երրորդ օրն է՝ գնացքներ չը կան Սօֆիայից. չէ ստացվում նաև պօստը։ (Հ. Գ.)

—

Սօֆիա, 21 դեկտեմբերի

Հարաւային Բօլգարիայի շատ տեղերում հեղեղ է. Ջուրը շարունակ բարձրանում է։ Սօֆիա-Կ.Պօլիս երկաթուղային հաղորդակցութիւնը խանգարված է։ (Հ. Գ.)

—

Լօնդօն, 21 դեկտեմբերի

Բաց ծովի վրա Անգլիայի և Իրլանդիայի միջև երկու անգլիական շոգենաւեր ընդհարվեցին։ Մէկը անցաւ յատակը, որով խեղդվեց 13 մարդ։

Նօրտումբերլանդում հանքատէրերի հետ 8-ժամեայ բանւորական օրվայ պատճառով միջադէպ ունենալուց յետոյ 10,000 հանքային բանւորները գործադուլ արին։ (Հ. Գ.)

—

Բօմբէյ, 21 դեկտեմբերի

Ջակսօնի սպանութեան գործի առիթով ձերբակալվեցին մօտ 30 բրամիններ։ Մի քանիսի մօտ գտնվեցին բրաունինգներ։ (Հ. Գ.)

—

Ալեքսանդրիա, 21 դեկտեմբերի

Մաքսատնային ծխախոտի պահեստներում հրդեհ բռնկվեց։ Վնասները հասնում են 300,000 ֆունտ ստեռլինգի։ (Հ. Գ.)

—

Բուդապեշտ, 21 դեկտեմբերի

Անկախութեան կուսակցութեան անդամները նոր տարվայ առիթով այսօր այցելեցին իրանց պարագլուխ առետրի մինիստրին և Ֆրանց Կօշուտին։ Կօշուտը մատնացոյց արեց, որ կայսրը անյաղթելի անվստահութիւն է տածում դէպի կուսակցութեան սկզբունքները, որը պատճառ դարձաւ այն բանի, որ կօալիցիայի քայքայումից յետոյ կուսակցութիւնը չը հրաւիրվեց կաբինէտը կազմակերպելու համար։ Ինքնուրոյն բանկ ստեղծելու նախնական պայմանները համարեա արդէն ապահովված են, սակայն ներձուածը կուսակցութեան մէջ ամեն բան առ ոչինչ է դարձրել. Եթէ կուսակցութիւնը հարկադրված կը լինի դիմադրութեան մէջ մնալ, նա այն ժամանակ կիրագործէ ոչ թէ աւերող աշխատանք, այլ ազգային իրաւունքների եռանդոտ պաշտպանութիւն։ (Հ. Գ.)

—

Աստրախան, 21 դեկտեմբերի

Հնարովի է մի քանի լրագիրներում տպված տեղեկութիւնը բոլոր մահմեդական դպրոցների փակման մասին Աստրախանում. ոչ մի դպրոց չէ փակվել, միայն ուսումնարանական իշխանութիւնը օրինական իրաւունքներ չունեցող երեք անձանց չէ թոյլատրել դաս տալ այդ դպրոցներում։ (Հ. Գ.)

—

Աթէնք, 21 դեկտեմբերի

Այստեղ կարգադրված են համարում այն ճգնաժամը, որը առաջացել է ներքին գործերի մինիստրի՝ հրաժարական տալուց։ Թագաւորը համոզեց մինիստր-նախագահին ընդունել Տրիանդաֆիլլիկոսի հրաժարականը այն պատճառով, որ ամբողջ կաբինէտի հեռանալը լուրջ դժուարութիւնների դուռ կը բանար։ Թագաւորի խօսակցութիւնը մինիստր-նախագահի հետ երեք ժամ տևեց։ Պատգամաւորների ժողովը այսօր կը սկսէ շարունակել իր զբաղմունքները և նիստերը մինչև տարվայ վերջը։ (Հ. Գ.)

—

Աթէնք, 16 դեկտեմբերի

Օֆիցէրների միութիւնը սպառնում է դիկտատուրա մտցնել և փակել պարլամենտը, եթէ անյապաղ չը կատարվեն իր պահանջները։ Ժողովուրդը դժգոհ է միութեան վարմունքից։ Թագաւորը ստիպված էր ստորագրել մի քանի սպաների գեներալութեան աստիճան տալու հրամանը։ Միութեան պահանջները աճում են։ («Г. М.»)

—

Բելգրադ, 16 դեկտեմբերի

Պարլամենտը թոյլատրել է 150 միլիոն ֆրանկի փոխառութիւն։ Գերմանական և աւստրիական գործարանները ռազմական նիւթեր պատրաստելու պատուէրներ չեն ստանալու։ («Г. М.»)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Պետերբուրգ, 21 դեկտեմբերի

Արտասահմանեան և ռուս պարբերական մամուլի մէջ վերջին ժամանակներս յաճախ յիշվում էր պարսկական կօզակների բրիգադայի հրամանատար գնդապետ Լեախովի ինչ-որ գաղտնի զեկուցումների մասին, որ իբր թէ ուղարկել է նա 1908 թւին կովկասեան շրջանի շտաբի հրամանատարին, և վերաբերվում էին այն ժամանակվայ քաղաքական դէպքերին Պարսկաստանում։ Այդ զեկուցումների բնագիրը, որ իբր թէ գտել է Կէմբրիջի համալսարանի պրոֆեսոր Բրաունը, ի միջի այլոց ամբողջապէս տպված էր Հնդկաստանում հրատարակվող պարսկական յայտնի «Հաբլ-ուլ-Մատին» լրագրում, իսկ մի մասը գերմանական «Ֆօրվէրտս» լրագրում։ Պետերբուրգի Հեռագրական Գործակալութեան հաւաքած տեղեկութիւնների համեմատ՝ գնդապետ Լեախով այդպիսի զեկուցումներ երբէք չէ ուղարկել իր իշխանութեանը, և վերոյիշեալ լրագիրների տպած դօկումէնտները պարզապէս հնարովի են։ (Հ. Գ.)

Թեհրան, 15 դեկտեմբերի

Կառավարչական զօրքերի հրամանատար Եփրեմը բոլորովին ջարդեց Հաբիբուլլային, Ռահիմ-խանի որդուն, կատաղի ճակատամարտից յետոյ, դեկտեմբերի 12-ին։

—

Թեհրան, 17 դեկտեմբերի

Ռաշտի անջումանը մտցրեց ակցիզ ամեն տեսակ թամբաքուի վրա՝ փունտին 18 կօպ., օղու շիշին 12 կօպ. և բոլոր նարկոտիկ նիւթերի վրա՝ փունտին 4 կօպէկ։ Ազգաբնակութիւնը շատ դժգոհ է այդ անհաւասար հարկից։ Ակցիզը մտցված է առանց Թեհրանի որևէ համաձայնութեան, որը անզօր է ազդելու տեղական իշխանութիւնների վրա։ Թաւրիզից արժանահաւատ աղբիւրներից հաղորդում են, որ Ռահիմ-խանի որդի Բէօյուք-խանը 2000 ձիաւորներով և թնդանօթներով Ղարադաղից Մէգրուս ժամանեց Սէրաբի մօտ և սպառնում է յարձակում գործել Սէրաբի վրա։ Կառավարչական զօրքերը պատրաստվում են դիմադրութիւն ցոյց տալ։ («Р. В.»)

—

Թաւրիզ, 17 դեկտեմբերի

Իր կողոպուտներով ժողովրդին ահաբեկած Խանի մօտից վերադարձած պատուիրակները հաղորդեցին, որ նա յօժար է ճանաչել սահմանադրութիւնը, նոր մինիստրութիւնը և Ատրպատականի կառավարիչներին։ Խանը խոստանում է ապահովել ճանապարհները Ղարադաղից սկսած մինչև Խանարի սարերը, բայց մերժում է հպատակվել զանազան մուջթահիդներին և նրանց պարագլուխներին։ Հայ ազգաբնակութիւնը որոշել է խնդրել թոյլ տալ հայերին ադմինիստրատիվ պաշտօնների մէջ մտցնել։ («Р. В.»)

—

Ենգելի, 15 դեկտեմբերի

Պարսկաստանը սնանկ դրութեան մէջ է գտնվում. դրամի սով է ամեն կողմ։ Թէ Թեհրանի պետական դրամարկղում և թէ գաւառների անջումանների՝ բացի պարտքից ոչինչ չը կայ։ Օտար պետութիւնները դեռ չեն վստահանում նոր կառավարութեանը դրամ փոխ տալ, իսկ երկրի միջի աչքի ընկնող դրամատէրերն էլ կամ հեռացել են երկրից և կամ թագցրել իրանց ունեցածը։ Արդ՝ ինչ անել այս դրութիւնից դուրս գալու համար։ Մի քանի «յայտնի» յեղափոխական «գործիչներ» գտան դրամի աղբիւր։ Նրանք խորհուրդ տուին ժողովրդի վրա անուղղակի հարկ դնել, որին դիմէ ամբողջ յեղափոխական աշխարհը և որի դէմ իրանց կուսակիցները կոկորդ պատռելու չափ բղաւում են ուրիշ երկնակամարի տակ։

Առ այժմ խմիչքեղէնի, ծխախոտի և Թրեաքի (աֆիոնի) վրա են հարկ դրել, և «մեր տղերքը» գործի կպած, «ազգրզար չինօվնիկի» պաշտօնով խանութից-խանութ շրջելով, բանդերօլ են կպցնում շիշերին։

Այդ հարկը Թեհրանում և Ղազվինում ընդունվել է և վճարվում է, իսկ Ռաշտն և Ենգելին չեն ընդունում, բողոքում են։ Տեսնենք ինչով կը վերջանայ։

Արսէն անունով վրացին, որը երեք տարի առաջ մահմեդականութիւն է ընդունել, այսօր պատուհաս է դարձել այստեղի ժողովրդի գլխին։ Մի քանի օր առաջ յիշեալը մտնում է հիւրանոց պահող մի ռուս կնոջ մօտ և խլում՝ իր ասելով՝ 200 թուման։ Մի քանի հայերի բակն է մտել դարձեալ նոյն նպատակով, բայց չէ կարողացել աջողութիւն ունենալ։ Այս մարդու աբարքը յայտնի է թէ դատարանին և թէ հիւպատոսին, բայց և այնպէս մի կտրական միջոցի չեն դիմում, այլ թողնում են, որ մի սրիկայ բռնանայ ժողովրդի գլխին։

Մուշեղ

ՎԻԼԵԱՄ ԷՎԱՐՏ ԳԼԱԴՍՏՕՆ

(17 դեկտ. 1809 թ.—17 դեկտ. 1900)

III*)

Մինիստրի պաշտօնը լօրդ Աբերդինի կաբինետում շատ հռչակեց Գլադստոնին, որպէս փայլուն տնտեսագէտ-ֆինանսիստի։ Երբ առաջին անգամ 1853 թւին նա ներկայացրեց պալատին իր անկրանելի կազմած բիւջէն, համայնքների ժողովը ձայների ահագին մեծամասնութեամբ և գրեթէ անփոփոխ ընդունեց Գլադստոնի առաջարկները։ Պահպանողական ըստ համոզմունքի թէ ազատամիտ, Գլադստոնը, որպէս ֆինանսների մինիստր, միշտ եղել է ժողովրդի, դեմօկրատիայի շահերի պաշտպան, ձգտել է թեթևացնել աշխատաւոր դասի հարկային բեռը, ազատելով նրան՝ ժողովրդին՝ անուղղակի հարկերից, չը քաշվելով սակայն կրկնապատկել ունևոր դասից ստացվող եկամտային հարկի չափը, երբ դրան ներկայանում էր պետական կարիք. Նա երբէք հեշտ սրտով չէ առաջարկել պետական փոխառութիւններ կնքել, մի միջոց՝ որին ի չարն են գործադրում շատ մինիստրներ՝ ծանրաբեռնելով յետնորդ սերունդները անարդար կերպով։ Քիչ չաշխատեց Գլադստոնը և պետական պարտքը նուազեցնելու նախագծի վրա, որ պսակվեց մեծ աջողութեամբ։

Ղրիմում անգլիական բանակի մէջ կատարված վեղծումների և այլ թերութիւնների պատճառով տապալվեց Աբերդինի խառն մինիստրութիւնը։ Սակայն Գլադստոնը մտաւ յետագայ մինիստրութեան կազմի մէջ նոյն պաշտօնով և շուտով թողեց նրան, երբ չը կատարվեցին նրան դրված մի քանի պայմանները։ Այնուհետև մինչև 1859 թւի վերջը Գլադստոնը մնաց լոկ պատգամաւոր, ճանապարհորդում էր և եռանդուն մասնակցում գրականութեանը։ Այդ շրջանի գործերից արժանի է յիշատակել նրա խաղաղասիրական ձգտումները՝ արագացնելու Ղրիմում կռւողների խաղաղութեան դաշն կապելը։ Ջերմ կերպով, թէև ապարդիւն, ընդդիմադրում էր նա Անգլիայի Չինաստանին կռիւ յայտարարելուն. «Ձեզանից է կախված,—ասում էր նա դառնալով Պալմերստոնին,—ձեզանից բոլորից է կախված ապացուցանել, որ այս ամենաառաջին, ամենահին և ամենից ազնիւ ազատութեան տաճարը ներկայացնող պալատը է միևնոյն ժամանակ և յաւիտենական տաճար ճշմարտութեան, առանց որի ազատութիւնը կը լինէր դատարկ ձայն և անեծք մարդկութեան համար»։ Ուսումնասիրելով տեղում Յոնիական Արշիպելագի ժողովրդի ցանկութիւնը Յունաստանի հետ միանալու խնդրում, նա յորդորեց անգլիական կառավարութեանը կատարել յոյների ցանկութիւնը. [illegible] լօգիք էր. «դա երկրացիների ցանկութիւնն է»—գրել էր Գլադստոնը իր զեկուցագրում՝ մինիստրութեանը։ Կողմնակից խաղաղ զարգացման, Գլադստոնը ի հարկէ պիտի ընդդիմանար «ուժեղացված» զանազան դրութիւնների։ Երբ իտալ Օրսինիի մահափորձից յետոյ*), Նապօլէօնի դրդմամբ ազատամիտ Պալմերստոնը ներկայացրեց պարլամենտին քրէական օրէնքների խստացված նախագիծը, Գլադստոնը գեղեցիկ ատենաբանութեամբ ցոյց տուեց իր բարոյական մեծ ոյժը, թէև դեռ հաշվում էր պահպանողականների բանակում։ Նա հրաժարվեց միանալ այն մարդկանց հետ, որոնք «փրկվելու համար դիմում են բռնութեան», և ձայն տալ մի օրինագծի, որը «հարուած է հասցնում ազատութեան սուրբ գործին ոչ միայն Անգլիայում, այլև ամբողջ աշխարհում»։

Գլադստոնի պահպանողական հաւատամքի շինութիւնից ընկնում էր քարը քարի յետևից, և, վերջապէս, 1859 թւին նա և մնացած «պիլիտները» խաղաղ անցնում են ազատամիտների բանակը։ «Օկսֆորդի համալսարանում ես չը սովորեցի տալ իսկական գինը մարդկային ազատութեան անգնահատելի և անթառամ սկզբունքներին։ Համալսարանում ազատութեան վրա նայում էին երկիւղով։ Ներկայումս ես ոչ միայն աներկիւղ եմ նայում սահմանադրական իրաւունքների մօտալուտ լայնացման վրա, այլ խնդալով ողջունում եմ ապագան։ Ես հասկացայ ազատութեան իսկական արժէքը և դրանով եմ բացատրում իմ մէջ կատարված փոփոխութիւնները։ Այժմ ինձ համար աւելի է սիրելի դառնում հնութիւնը և մեր պապերից մնացած հիմնարկութիւնները»։

Դաւանանքների աստիճանաբար փոփոխումների շնորհիւ Գլադստոնը մէկը միւսի յետևից կորցնում էր իր ընտրողական շրջանները. հերքելով հացի մաքսը՝ նա, ի հարկէ, այլ ևս Նիւկէսլի կոմսութեան շրջանում չէր կարող քուէարկվել։ Նա ընտրվեց Օկսֆորդի համալսարանի կողմից, բայց և այստեղ ընտրութիւններից ընտրութիւն դժուարանում էր նրա գործը։ Վերջապէս և հայրենի համալսարանը մերժեց նրան քուէից՝ ազատամտութեան համար...

Մի փայլուն շրջան էր Գլադստոնի համար 1859—65 թւերի մինիստրութիւնը և ներքին պալատի մեծամասնութեան ղեկավարումը։ Նոր կաբինետը նրա յորդորումով, թողած արկածային և արտաքին քաղաքականութիւնը, զբաղված էր ներքին, շինարար գործերով. Գլադստոնը նպաստեց, որ Իրլանդիայում կաթօլիկ-լօրդ կանցլեր նշանակվի, բոլորովին ազատեց տուրքից օտարադաւաններին յօգուտ անգլիկան եկեղեցու, յաղթելով բազմաթիւ արգելքներ հիմնեց պօստային խնայողական կասսաներ, որ նորութիւն էր Եւրօպայում, սրամիտ կերպով ստիպեց առաջադիմութեան արգելք լօրդերի պալատին ընդունել թղթի վրայից մաքս վերցնելու օրինագիծը, մի առաջադէմ քայլ, որ քիչ չը նպաստեց առաւել էժան լրագրութեան տարածվելուն, և մի շարք թէև մանր, բայց օգտաւէտ միջոցներ։

Երբ հաւաքվեց նոր պարլամենտը և ղեկը կրկին ընկաւ ազատամիտների ձեռքը, նրանք ձեռնարկեցին հասունացած մեծ խնդրի վճռման՝ ընտրողական օրէնքի նոր լայնացման յօգուտ աշխատաւոր խաւերի։ Բայց «ազատամիտ օրինագիծը» վախեցրեց նոյնիսկ ազատամիտներից շատերին. քուէարկութիւնը տուեց բացասական հետևանք, և մինիստրութիւնը տապալվեց։

Նոր պահպանողական մինիստրութիւնը, հակառակ իր կամքի, մտցրեց պարլամենտը նոյն ժողովրդաշահ օրինագիծը. այդպէս էր ժողովրդի ցանկութիւնը, իսկ Անգլիայում խթանի դէմ սովոր չեն աքացի տալ, թէկուզ կառավարողները պահպանողականներ լինեն... Եւ այստեղ մեծ էր Գլադստոնի դերը. նրա նկատողութիւնները, լրացումներն ընտրողական օրէնքը քննելու ժամանակ՝ ընդունվում են պալատի կողմից, տալով պահպանողական մինիստրութեան օրինագծին աւելի արմատական բնաւորութիւն։ Գլադստոնի ժողովրդականութիւնը հսկայական քայլերով աճում է ժողովրդական խաւերի մէջ։ Զրկվելով պահպանողական կամ նոյնիսկ ազատամիտ շրջանների քուէներից, նա մեծ աջողութեամբ պատգամաւոր է անցնում գրեթէ ամբողջովին բանւորական շրջաններում՝ Գրինվիչում, 1868 թւի ընտրութեան ժամանակ։

Բայց մինչև նոր պարլամենտը նա կարողանում է Դիզրայէլի պահպանողական մինիստրութեանը ընդունել տալ անգլիկան

*) Տես «Մշակ» № 281.

*) Նապօլէօն III-ի դէմ այս մահափորձը իր ժամանակ այնքան աղմուկ հանեց, որ մեր գրականութիւնն էլ անուշադիր չանցաւ նրա կողքով։ Մ. Նալբանդեանը մի յօդուած նուիրեց «Հիւսիսափայլում» այդ դէպքին։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՌԸ ԼԱԶԻՍՏԱՆՈՒՄ

—

Պրոֆեսոր Մառը, վերջացնելով Անիի իր այս տարվայ ուսումնասիրութիւնները, գնացել էր Թիւրքիա ծանօթանալու Լազիստանի և լազերի հետ։

Այդ երկիրը և այդ ժողովուրդը վաղուց հետաքրքրում են Մառին, բայց հանգամանքները նպաստաւոր չեն եղել մինչև այժմ նուիրվելու նրանց ուսումնասիրութեան։

Վերջապէս այս տարի աջողվել է առաջին քայլն անելու Լազիստանի ուսումնասիրութեան վերաբերութեամբ։

Ապագայում, երբ կը ստեղծվեն դիւրութիւններ հետազօտութիւնների համար, աւելի ճոխ և առատ նիւթեր կը հաւաքվեն եզրակացութիւններ դուրս բերելու համար։

Իսկ այժմ սկիզբն է հետազօտական գործի և առաջին հաղորդագրութիւնները կրկնակի հետաքրքրական են։

Մենք առիթ ունեցանք խօսակցելու պրոֆեսոր Մառի հետ և կարող ենք հաղորդել մեր քաղած տեղեկութիւնները։

Մառը եղել է Լազիստանում 24 օր և այդ ժամանակամիջոցում ժողովել է բաւական պատկառելի քանակութիւն լեզուագիտական և աշխարհագրական նիւթերի։

Գրական երկասիրութիւններ չէ գտել։ Բանաւոր, աւանդական գրականութեան բեկորներ հաւաքելու մասին Մառի արած քայլերը դեռ մեծ նիւթ չեն մատակարարել։

Մառը այցելել է մի քանի աւերակներ, որոնց մէջ կան գենուական ազդեցութեան ակնարկներ։

Լազերը ժամանակի ընթացքում կրօնափոխութեան ազդեցութեան տակ թիւրքացել են և յաճախ քաշվում են իրանց լեզուով խօսելուց։ Մայրենի լազական լեզուն նրանց մօտ յարգի չէ այլ ևս և նա լաւ պահպանվել է կանանց մէջ, այն էլ մեծ մասամբ պառաւների շրջանում։ Ի միջի այլոց բնորոշ է, որ լազերի նոր սերունդը գերադասում է պսակվել օտար ազգերի հետ—ռուս, հրէայ, լեհ աղջիկների հետ։

Լազ ժողովուրդը իր արժանաւորութիւններով հանդերձ դեռ ևս մնացել է վայրենի. Նա ընդունակ ազգ է, բայց առ այժմ իր ընդունակութիւնները նեղ-առօրեայ խորամանկութեան վրա են սպառվում։

Մառը շատ ցաւում է, որ նրան չէ աջողվել ուսումնասիրութիւններ կատարել կանանց շրջանում։

Այդ պատճառով նա չէ կարողացել արձանագրել մաքուր լազերէն լեզուով տեղական ընդարձակ զրոյցներ։

Նոյնպէս թոյլ չեն տուել նրան լուսանկարել կանանց։ Եւ եթէ տեղի ունեցած չը լինէր մի յարմար դէպք, նա զուրկ մնացած կը լինէր զետեղելու իր ալբոմի մէջ նաև լազուհու պատկերը։

Լազերը շատ տեղերում դէպի Մառը վերաբերվել են յայտնի զգուշութեամբ և վերապահութեամբ, կասկածելով նրա բուն նպատակները։ Այդ պատճառով հետազօտութիւնները կատարվել են մի տեսակ սպառնական հանգամանքներում։ Նոյն իսկ քիչ է մնացել, որ մի դէպքում նրան կալանաւորեն։ Եւ եթէ տեղական երիտասարդ թիւրքերը միջամտած չը լինէին, բաւական անախորժութիւններ կարող էին առաջանալ։

Հասկանալի է թէ այդպիսի հանգամանքներում նա դժուարանում է եղել նոյն իսկ տեղերի անունները նշանակել իր յուշատետրում, որովհետև ամեն մի այդպիսի քայլ կարող էր դառնալ կասկածի առիթ։

Այդպիսի պայմաններում խօսք չէր կարող լինել աշխարհագրական քարտէզի ուսումնասիրութեան և ստուգութեան մասին։ Ցերեկով Մառը բոլորովին հրաժարվում է եղել քարտէզին նայելուց։ Միայն երբեմնապէս գիշերները ճրագի լոյսով նա բաց է անում եղել իր մօտ եղած քարտէզը, որը՝ նրա ասելով՝ կազմված է բաւական անկատար։

Խոչընդոտների բազմութեան պատճառով շատ դժուարացել է Լազիստանի ուսումնասիրութեան գործը։ Սակայն մի քանի դէպքերը և ծանօթութիւնները տուել են արդիւնաւէտ հետևանքներ։ Նա ծանօթացել է ի միջի այլոց Էվլի-բէյի հետ, որից Մառը քաղել է բազմատեսակ տեղեկութիւններ զանազան հարցակէտերի վերաբերմամբ։

Լազերի կամ ճաների լեզուն պատկանում է յաբեթական լեզուների տուբալկայէնեան խմբին և ազգակից է մինգրելական լեզուին։ Նա ստորաբաժանվում է երկու բարբառի—արևմտեան ոչ կոկորդային և արևելեան կոկորդային։

Արևմտեան բարբառը իր հերթին բաժանվում է երկու տեսակի, որոնցից մէկը՝ ատինականը ունի երկու ճիւղեր. այդ ճիւղերից մէկը պահպանվել է միայն մի գիւղում, միւսը անհետանալու վրա է և տեղ տեղ պատահում են հետքերը միայն։

Գիտնականների համար լազերի լեզուն կարող է հետաքրքրական յայտնութիւններ արտադրել, որովհետև նա գուցէ իբրև բանալի ծառայի հին սեպագիրների մեկնաբանութիւնների համար։ Եթէ պարզենք թէ ովքեր են եղել մերձակայ շրջաններում եղած էլամները, որոնք մեծ դեր են խաղացել անցեալում և յայտնի էին իբրև ասորեստանցիների և բաբելացիների կատաղի թշնամիները, գուցէ աջողվի ցեղակցութիւն կամ որևէ ուրիշ առնչութիւն գտնել նրանց և լազերի միջև լուծելու մի մասը այն բարդ կծիկի, որ թողել է մեզ հնութիւնը։ Էլամների զօրութիւնը ընկճվեց Ասորեստանի Աշուրբանիպալ թագաւորի օրով, այսինքն Ասորեստանի անկումից մի 20—30 տարի առաջ։ Աւելի վաղ ժամանակներում էլամները կռւում էին բաբելացիների հետ և մի քանի անգամ արշաւել են Բաբելոնի վրա։ Եւ որ շատ նշանաւոր է՝ բաբելական Համուրաբի Թագաւորի օրէնսդրութիւնը գտնվել է էլամների երկրում։ Դա առիթ է տալիս ենթադրելու, որ էլամները Բաբելոնի վրա արշաւելուց վերցրել են օրէնսդրութիւնը և աստուածների արձանները և տարել հետները Էլամ։

Երբ հետազօտութիւնները կը պարզաբանեն Առաջաւոր Ասիայի ազգերի և նրանց թւում լազերի լեզուի առնչութիւնը էլամական լեզուի հետ, այն ժամանակ գիտնականների համար կը բացվի հին պատմութեան հետաքրքրական էջերից մէկի ընթերցանութեան մի փոքր բանալի։

Եւ պէտք է կարծել, որ էլամների հին գրութիւնների ընթերցումը կը նպաստի և վանքի արձանագրութիւնների ընթերցումներին։

Այժմ այդ ասպարէզում կարելի է անել միայն ենթադրութիւններ։ Գիտութիւնը յաճախ ենթադրութիւնների շաւղով ընկել է մեծ գիւտերի լայն ճանապարհի վրա և լուսաբանել շատ մթութիւններ, որոնք երկար ժամանակ զբաղեցնում են եղել մարդկանց մտքերը առանց բաւարար լուծում ստանալու։

Լազիստանի ճանապարհորդութիւնը իր առաջին ուսումնասիրական նիւթերով նպաստում է բանալ գաղտնիքի քօղը մի աշխարհից, որը շատ մօտ է եղել մեծ եղելութիւնների թատերաբեմին և որը այնուամենայնիւ մինչև այժմ մնացել է չուսումնասիրված և մթութեան մէջ։

Պետերբուրգ — Լինքէ

եկեղեցու գերիշխանութեան վերացումը Իրլանդիայում։

Այդ ժամանակն է, որ Գլադստոնը հրատարակում է իր «ինքնակենսագրութիւնից մի գլուխ», որի մէջ նկարագրում է իր «դարձը»։

Նոր ընտրողական օրէնքի հիման վրա գումարված պարլամենտը ձայների այնքան գերակշռութիւն տուեց ազատամիտներին, որ Գլադստոնին յանձնվեց կազմել մինիստրութիւնը։ Ուրեմն միայն 60-րդ տարում Գլադստոնը արժանացաւ կանգնել պետական ղեկի մօտ, իսկ մինիստրի պաշտօն նա կրել էր, ինչպէս տեսանք, 24—25 տարեկան հասակում։

Շատ արդիւնաւէտ էր Գլադստոնի այս առաջին մինիստրութեան շրջանը (1868—74)։ Պետական եկեղեցու վերացումից յետոյ Իրլանդիայում նա ձեռնարկեց մի քանի խոշոր րէֆորմների յօգուտ նոյն Իրլանդիայի՝ կանոնաւորելով գիւղական հողային կալուածատուների և հողատէրերի փոխադարձ յարաբերութիւնները։ Կեանք ստացաւ և ուսումնարանական նշանաւոր օրէնսգիրքը, որով ուսումը դառնում էր պարտադիր, ուսումնարանը՝ զերծ կրօնական-դաւանաբանական ուղղութիւնից։ Մեծ փոփոխութիւններ մտցրեց և զինուորական ծառայութեան մէջ, որ մինչև այդ՝ կատարելապէս արիստոկրատների մենաշնորհն էր։

«Բայց,—նկատում է կենսագրողներից մինը,—ամէն անցկացրած րէֆորմ շօշափում էր որևէ խաւի շահերը, նրան զինում մինիստրութեան դէմ»։ Ո՛չ պակաս հակառակորդներ էր շահում Գլադստոնի կաբինէտը արտաքին «խաղաղ» քաղաքականութեան պատճառով։ Եւ երբ Գլադստոնի ձեռներէցութեամբ Անգլիայի և Ամերիկայի միջև խոշոր դրամական-դիպլօմատիկական վէճը պիտի վճռվէր միջազգային դատարանով և կայացած դատարանի վճիռը յօգուտ Անգլիայի չեղաւ, անբաւականութիւնը երկրի մէջ հասաւ իր գագաթնակէտին։

Այս դատավարութիւնը առաջին խոշոր գործն էր երկու պետութիւնների միջև ծագած անհամաձայնութեան առիթով, որ յանձնված էր միջազգային դատաստանի քննութեան. դա բնորոշ էր «խաղաղասէր» Գլադստոնի գաղափարների համար։

Վերջապէս 1874 թւի յունվարին Գլադստոնը արձակեց պարլամենտը...

(Կը շարունակվի)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻԼԵՎԻՉԻ ԳՈՐԾԸ

Հեռագիրները հաղորդեցին, որ ինժեներ Գիլևիչը, որ այնքան աղմուկ հանեց վերջին ամիսները իր արկածներով, ձերբակալվեց Պարիզում և ինքնասպանութիւն գործեց։ Այդ գործի մանրամասնութիւնը հետևեալն է.—

Գիլևիչ անունով մի ինժեներ-տեխնօլօգ, դեռ երիտասարդ, մօտ 35 տարեկան, իր անձն ապահովագրում է ապահովագրող ընկերութիւններից մէկի մօտ 100,000 ր. գումարով։ Նա փորձում է ապահովագրել իր կեանքը, նոյնչափ գումարով, և մի ուրիշ ընկերութեան մէջ, բայց վերջինս, իմանալով որ նա արդէն ապահովագրել է կեանքը ուրիշ տեղ, մերժում է։ Սրանից մի քանի ամիս առաջ, Գիլևիչը յանկարծ անհետանում է այն բնակարանից (Պետերբուրգում), ուր նա ապրում էր։ Միևնոյն ժամանակ Պետերբուրգի փողոցներից մէկի (Լեշկուտեան) ջրանցքում գտնվում է դիակը մի սպանված մարդու, որի գլուխը քերթված էր և գանգը մերկացած։ Տարածվում է լուր, թէ սպանվածը ինժեներ-տեխնօլօգ Գիլևիչն է, որ անհետացել է։ Եւ, արդարև, երկու օրից յետոյ գալիս է ոստիկանատուն տեխնօլօգիական ինստիտուտի մի ուսանող և, յայտնելով որ իր անունը Կոստանդին Գիլևիչ է, որ իր եղբայրը, ինժեներ-տեխնօլօգ Գիլևիչը, ահա 2 օր է անհետացել է, և ինքը կասկածում է, որ նա սպանված է, որովհետև նրա կեանքի դէմ փորձեր էին անվում. խնդրում է ցոյց տալ իրան դիակը։ Երբ ցոյց են տալիս այլակերպված և գանգը քերթված դիակը, նա, սաստիկ յուզվելով, դառնագին ողբում է և աղաղակում է՝ «ո՜վ իմ դժբաղդ, խեղճ եղբայր, ինչ օրն են գցել քեզ մարդիկ» և յայտնում, թէ սպանվածի մէջ ճանաչում է իր եղբօրը։ Ապա նա խնդրում է յանձնել իրան եղբօր դիակը թաղելու, և երբ ոստիկանութիւնը դժուարանում է, նա բարկանում է և դիմում զանազան անձանց, խնդրելով շտապեցնել եղբօր թաղումը։ Ուսանող Գիլևիչի տարօրինակ վարմունքը, այն հանգամանքը, որ նա գանգը քերթված դիակի մէջ իր եղբօրը ճանաչեց այնքան հեշտութեամբ, նրա ստիպողականութիւնը՝ շուտով հողին յանձնելու դիակը, այդ բոլորը կասկածներ յարուցին ոստիկանութեան մէջ և սա սկսեց խուզարկութիւն կատարել։ Այդ միջոցին, երբ Պետերբուրգի բոլոր լրագիրները խօսում էին Լեշկուտեան փողոցի խորհրդաւոր սպանութեան և Գիլևիչի անհետացման մասին, համարելով նրան զոհ,—անհետացած կամ սպանված համարվող Գիլևիչի ծանօթներից մինը պատահմամբ տեսնում է նրան տրամվայի մի վագօնի մէջ, և երբ սկսում է գոռալ՝ «վա՜յ, դու սպանված չե՞ս», Գիլևիչը զարհուրած դուրս է վազում վագօնից և փախչում։ Այն իրողութիւնը, որ Գիլևիչը կենդանի է, սպանված չէ, առաջ է բերում այն եզրակացութիւնը քննութեան ժամանակ, որ նա, ապահովագրելով անձն 100,000 ր. գումարով և կամենալով ստանալ այդ գումարը, իր ուսանող եղբօր մեղսակցութեամբ սպանել է մի այլ անձն և ինքն անհետացել, որպէսզի համարվի ինքն սպանված, իսկ եղբայրը իբրև ժառանգ կը ստանար 100,000 ր. և կը բաժանէին։ Այդ պատճառով ուսանող եղբայրն ևս, Կոստանդին Գիլևիչը, ձերբակալվում է և, բանտում մի քանի ժամանակ մնալուց յետոյ, ինքնասպանութիւն է գործում, թողնելով տոմսակ, թէ ինքը մեղաւոր չէ։ Այնուհետև քննութիւնը երևան է հանում, որ, արդարև, Գիլևիչը սպանել է տեխնօլօգ. ինստիտուտի մի հարուստ ուսանողի, Պօպլուցկի անունով, քերթել նրա գանգը, յափշտակել նրա դօկումենտները՝ նրա անունով ապրելու համար։ Ոստիկանութեան և գաղտնի խուզարկու վարչութեան բոլոր ջանքերը՝ գտնել ոճրագործ 'Գիլևիչի հետքը' անօգուտ էին անցնում։ Եւրոպայի բոլոր վայրերը լուսանկարներ ուղարկվեցին և վերջապէս կարելի եղաւ ձերբակալել Պարիզում։ Երբ Գիլևիչը տեսաւ, որ իր գործունէութիւնը մերկացվել է, նա վերջ դրեց իր ձեռքով իր ոճրագործ կեանքին։

Ահա այդ գործի առիթով «Каспій»-ին Պետերբուրգից հեռագրում են, որ Գիլևիչից սպանված Պետերբուրգի տեխնօլօգիական ինստիտուտի ուսանող Պօպլուցկին 8000 ր. ունէր պետական բանկում և ուրիշ խոշոր գումար էլ արտասահմանեան բանկերից մինում։ Նա Գիլևիչից հրաւիրվեց Մոսկվա ծառայութեան։ Գիլևիչը խոստացաւ նրան ուղարկել արտասահման և կարգադրեց նրան ձեռք բերել արտասահմանեան անցաթուղթ։ Մինչև սպանութիւնը՝ Գիլևիչը Լիօնի բանկը մտցրեց իր սեփական 15 հազար րուբլին Պօպլուցկիի անունով։ Պարզվեց, որ սպանութեան պլանը մշակվում էր ամբողջ երկու տարի։ Պօպլուցկին յիշաւի նման էր Գիլևիչին։ Հաստատվել է նոյնպէս, որ այս գործին մասնակից է եղել նաև նորերս կախված Կոստանդին Գիլևիչը։

Պարիզից ստացված հեռագրերի համաձայն, Գիլևիչը ընդունել է թոյն, որ պահելիս է եղել մատանու տակ։

Գիլևիչի գլուխը ուղարկվելու է Պետերբուրգ։

Պարիզից հաղորդում են, որ Գիլևիչի գրպաններում գտնվել են ֆրանսիական և անգլիական լրագիրներ, որոնց մէջ նա յայտարարութիւններ էր տպել տուել, թէ առևտրական ձեռնարկութեան համար որոնվում է ընկերակից՝ խոշոր գրաւականով։ Հարցաքննութեան ժամանակ Գիլևիչը յայտնել է, որ նա քաղաքական յանցաւոր է։

Լուրերին նայած, Գիլևիչի ազգականները յանձնվելու են դատարանին, մեղադրվելով սպանութեանը մասնակցելու մէջ։

Այն ընկերութիւնը, որի մէջ ապահովագրել էր իր կեանքը Գիլևիչը, հրաժարվեց վճարել ապահովագիր գումարը, նկատի առնելով որ վճարված է հարկաւոր փողը միայն երկու անգամ, մինչդեռ կանօնադրութեան համաձայն պէտք է վճարել երեք անգամ, որպէսզի ստացվի ապահովագրական իրաւունքը։ Գիլևիչի տուած 5 հազար րուբլին կը վերադարձվի Գիլևիչի ազգականներին տոկոսիքով։

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Երկուշաբթի, դեկտ. 21-ին Թիֆլիսի Դուման իր նիստի մէջ քննեց մի քանի խնդիրներ։ Որոշվեց Թիֆլիսի կանանց բարձր կուրսերին տալ տարեկան նպաստ 5000 րուբլի, հաստատել Նիկօլայեան քաղաքային 6-դասարանեան դպրոցում 20 թոշակաւորներ, վճարելով տարեկան 24 րուբլի ուսման վարձ ամէն մի թոշակաւորի համար։

Վաւերացնելով վարչութեան կազմած ցուցակը դումայի նիստերի՝ 1901 թ. ընթացքում, դուման ձեռնարկեց վարչութեան մի անդամի ընտրութեան, ի տեղի իր պաշտօնամիջոցը լրացրած Ն. Կօկչայեվի։ Թեկնածուներ առաջարկվեցին Ն. Կօկչայեվ, երդուեալ-հաւատարմատար Միքայէլ Աթաբէգեան և երդուեալ-հաւատարմատար Ն. Մ. Զաքաղարի։ Ընտրութիւնից առաջ եղաւ ձայնաւորների մասնաւոր խորհրդակցութիւն։ Այդտեղ յայտնվեց, որ, իսկապէս, մի խուլ տրտունջ և դժգոհութիւն կայ այն մասին, որ քաղաքային վարչութեան մէջ գործերը չեն ընթանում ցանկալի ձևով։ Կօկչայեվի թեկնածութեան դէմ առարկողները և Մ. Աթաբէգեանի ու Զաքաղարիի կանդիդատութիւնը պաշտպանողները այն կարծիքն էին յայտնում, թէ Կօկչայեվը դուրկ է նախաձեռնող ոգուց, թէ հարկաւոր է ուպրավայի մէջ նոր, թարմ հոսանք մտցնել։

Սակայն գաղտնի քուէարկութիւնը ցոյց տուեց, որ Ն. Կօկչայեվ ստացաւ 25 սպիտակ և 24 սև, Զաքաղարին՝ 19 սպիտակ և 30 սև, իսկ Մ. Աթաբէգեանը՝ 12 սպիտակ և 37 սև, որով վերընտրված համարվեց Ն. Կօկչայեվ մի ձայնի առաւելութեամբ, տարեկան 3600 րուբլի ռոճիկով և 4 տարի ժամանակով։

ՅՕԳՈՒՏ ԱԴԱՆԱՅՑԻՆԵՐԻ

Վերջին անգամ «Մշակի» № 275-ի մէջ տրված հաշւով մեզ մօտ կար 343 ր. 61 կ.։

Այնուհետև ստացանք՝ 1) Բագուից՝ Խաչ. Թադէոսեանից 15 ր., 2) Մերվից՝ Լ. Քոչարեանից, հանգանակված բանւորական մի նեղ շրջանում, Բախշի Դադայեանի և օր. Զմրուխտի պսակադրութեան հանդէսին, 7 ր., 3) Պերօվսկից (Սիր-Դարիայի շրջան), Ջալալ Պետրոսեանի միջոցով հանգանակված 30 ր. (նուիրատուներն են՝ Զ. Պետրոսեան 4 ր., Զ. Տէր-Դաւթեան 3 ր., Ա. Զաքարեան, Ե. Կամալեան, Մ. Ստեփանեան 2-ական ր., Խ. Աղախանեան, Խ. Սարգսեան, Գ. Տէր-Յակոբեան, Ն. Ջալլեանց, Մ. Արզումանեան, Լ. Տօնիկեան, Ս. Գէորգեան, Գ. Օհանջանեան, Ա. Ոսկանեան, Բ. Ղամբարեան, Ա. Գաբրիէլեան, Ա. Մելիք-Ղարագեօզեան, Մ. Մարտիրոսեան, Ռ. և Յ. Գիւրջեան 1-ական ր., Ռ. և Զ. Սարգսեան 50-ական կ.), 4) Բագուից՝ Յ. Փանեանից, 15 ր., 5) Պրօղնայից՝ Պ. Մ. Մահտեսեանից 15 ր., 6) Նոր-Եկատերինօվկա գիւղից (Ռոստովի Դ./վ. շրջան) երկսեռ դպրոցի սաներից (տես առանձին նամակ) 5 ր. 75 կ., 7) Նոր-Ուրգէնչից (Խիվայի խանութիւն)՝ Աւ. Սաֆարեանի ձեռքով տեղական հայ վաճառականների շրջանում հանգանակված 50 ր., 8) Քէրքիից՝ Յովս. Բաբայեանի միջոցով 50 ր. (նուիրատուներն են՝ Խաչան, Աւետիս, Յովհաննէս Բաբայեաններ)։ Ուրեմն 187 ր. 75 կ.։

Վերոյիշեալ 343 ր. 61 կ. գումարի հետ կանէ 531 ր. 36 կ., որպիսի գումարից յանձնեցինք Թիւրքահայաստանի աղէտեալ հայերին օգնող Հանգանակիչ Մասնաժողովին 500 ր.։

Այդ գումարը յանձնելուց յետոյ Մոսկվայից, մի անձից, որ չէ ցանկանում իր անունը յայտնել, ստացանք 200 րուբլի։

Ուրեմն մեզ մօտ այժմ մնում է 231 ր. 36 կ.։

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Գանձակի նահանգական դատարանը երկու օր շարունակ, դեկտ. 18-ին և 19-ին, քննեց դռնփակ Շուշու գաւառի Գիւլաբլի գիւղի բնակիչ Մամէդ Իսմայիլ-օղլու, Պօլտան մականունով, և Մուղանլի գիւղի բնակիչ Իբրաբէկ Ալի-Իբրա-բէկ Իբրաբէկօվի գործը, որոնք մեղադրվում են թուրքական յեղափոխական «Դիֆայի» կուսակցութիւնից կաշառված լինելու և 1907 թ. ապրիլի 18-ին Կալաբարդին գիւղի կալուածատէր Հաշիմ-բէկ Սաֆարալիբէկօվին յիշեալ գիւղում սպանելու մէջ։

Ներկայ գործը երեք անգամ նշանակվեց Շուշում և ամէն անգամ յետաձգվեց. չորրորդ անգամ մեղադրեալներին պաշտպանող երդւ.-հաւ. Բրօդսկիի միջնորդութեամբ նշանակվեց Գանձակում։

Այս գործի առիթով կանչված էին 26 վկաներ։

Որովհետև այս գործով հետաքրքրված էր ամբողջ Ղարաբաղը, այդ պատճառով քննութեան օրը Գանձակ էին գնացել շատ կալուածատէրեր։

Նահանգական դատարանը, երկար խորհրդակցելուց յետոյ, արդարացրեց երկու մեղադրվողներին, բայց որովհետև մեղադրող կողմը բողոքեց, ամբաստանեալներն առնվեցին ոստիկանական հսկողութեան տակ։

—

Այսօր Թիֆլիսի դատաստանական պալատի 2-րդ քրէական բաժանմունքում նշանակված է 2-րդ արական գիմնազիայի սաներ իշխ. Չերքեզովի, իշխ. Աբխազիի և Գորբաչովի գործը, որոնք մեղադրվում են պայթուցիկ նիւթեր պահելու մէջ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրոնցով-Դաշկով վերադարձաւ Գանձակի նահանգից։

◆ Ամսի 21-ից սկսած տեղական ուսումնարանները արձակված են իրանց սաներին Ծննդեան տօների առիթով։ Ամսիս 23-ին ոչ մի ուսումնարանում պարապմունք չէ լինելու Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի թաղման պատճառով։

◆ Կովկասի Փոխարքան, համաձայն թոքախտի դէմ մաքառող կովկասեան ընկերութեան միջնորդութեան, թոյլ է տուել հանգանակութիւն բանալ Կովկասի սահմաններում Աբասթումանի ապագայ սանատօրիայի համար։

◆ Հանգուցեալ Ա. Մանթաշեանի կտակած դրամագլխով քաղաքային վարչութիւնը մտադիր է կառուցանել դպրոցական շէնքեր։ Այդ շինութիւններից մէկի մէջ մի յատուկ դահլիճ յատկացվելու է քաղաքային այն թանգարանի համար, որ մտադրվում է բանալ քաղաքային ինքնավարութիւն մտցնելու 35-ամեակի առիթով։

◆ Գրական-գեղարուեստական սալօնում այսօր, չորեքշաբթի, երեկոյեան կայանալիք երեկոյթի ծրագիրը, Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի թաղման առիթով, ենթարկվում է փոփոխութեան։ Չի կայանայ երեկոյթի երաժշտական մասը և ոչ էլ ցոյց կը տրվեն օդանկարներ։ Երեկոյթն ամբողջապէս նուիրված է Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչին, որի օրով ստացված է «Աղբիւրի» հրատարակութեան թոյլտուութիւնը, և իդէալիստ-բանաստեղծ Շիլլերին, որոնց յիշատակին կը մատուցվեն հանդիսաւոր յարգանք և դրոյց։ Սկիզբն է երեկոյեան 7 ժամին։ Գալով «Աղբիւրի» 5000 №№ բաժանորդների մէջ 500 շքեղ և արժէքաւոր առարկաների վիճակ գցելուն, այդ էլ բաժանորդագրվողների խնդրանօք և աշխատակիցների խորհրդով յետաձգվում է Զատկից յետոյ և ապրիլի 23-ին կը կայանայ։ Վիճակ գցվող առարկաներն արդէն դեկտեմբերի 1-ից ի ցոյց էին դրված գրական-գեղարուեստական սալօնում։

◆ «Гол. Москвы»-ի Թիֆլիսի թղթակիցը ի միջի այլոց գրում է. «Միայն նոյեմբեր ամսի ընթացքում արձանագրված են 100-ից աւելի դէպքեր քաղաքումս կատարված անձնասպանութիւնների մասին. անձնասպանների մեծագոյն մասը ինտելիգենտներ են»։

◆ Հանքային ինժեներ Լ. Ա. Իզրաշեանը լեռնային դեպարտամենտից ուղարկված է Եկատերինօսլաւի նահանգը և Ճիաթուրի շրջանը՝ հետազօտելու մարգանեցի արդիւնաբերութեան արդի դրութիւնը։

◆ Կիևի պօլիտեխնիկական ինստիտուտի մի խումբ ուսանողներ (մօտ 40 հոգի) Կ. Տիմօֆէևի ղեկավարութեամբ այս օրերս կը գան Թիֆլիս Ա. Մելիք-Ազարեանի պղնձաձուլական գործարանը տեսնելու համար։

◆ Ալէքսանդրօվի ուսուցչական ինստիտուտի բարձր դասարանների աշակերտուհիները (35 հոգի) գլուխ ունենալով իրանց վերատեսուչ Ա. Զագուրովիչին և մի քանի դասատուներին, Ծննդեան տօներին մեկնում են Բագու՝ ծանօթանալու համար նաւթահանքերի, նաւթը քաշելու, նրա մշակման հետ և այլն։ Մանրամասն ծանօթացնելու պարտականութիւնը յանձն են առել եղբ. Նօբէլների գործարանի ինժեներները։ Էկսկուրսանտները Թիֆլիս կը վերադառնան դեկտ. 31-ին։

◆ Ժողովրդական համալսարանի վարչութիւնը ամսիս 21-ի երեկոյեան կայացած հերթական ժողովում որոշեց. 1) Խնդրել երկաթուղու վարչութիւնից, որպէսզի վերջինս թոյլ տայ ժողովրդական համալսարանի վարչութեանը երկաթուղային «ճաշարանի» դահլիճում հանրամատչելի ներկայացումներ և դասախօսութիւններ կազմակերպելու. 2) Առաջիկայ տօներին Կօլցօվի մահվան 50-ամեակի առիթով տալ երաժշտական առաւօտ դասախօսութիւնով. 3) Բոլոր բարեկենդանի տօներին ժողովրդական համալսարանական ուսումնաբանների բոլոր աշակերտների համար կազմակերպել մի ցերեկոյթ ազգային համերգով, որի մասին այժմեանից խնդրել սեկցիաների աջակցութիւնը։ Վերջում կարգադրվեց քաղաքային վարչութեանը ուղղված այն գրութիւնը, որով ժողովրդ. համալս. վարչութիւնը բողոքում է Վրաց. Դրամատ. Ընկերութեան անարդար որոշման դէմ, որով վերջինս զրկել է վրաց՝ սեկցիային Զուբալովի ժողովրդ. տանը ներկայացումներ տալու իրաւունքից, տալով այդ իրաւունքը կողմնակի անձանց։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Պետերբուրգում նորերս սպանված ժանդարմների գնդապետ Կարպովի մասին „Ут. Россіи" լրագիրը հաղորդում է հետևեալը. «Նա միջահասակ, նիհար, սևուկ և ծաղկատար դէմքով մի մարդ էր, խելօք, թափանցիկ աչքերով. Նա միանգամից անախորժ և մինչև անգամ ճնշող տպաւորութիւն էր գործում։ Կարպով խելօք էր, այդ բանը ամենը խոստովանվում էին, բայց միևնոյն ժամանակ նրան չէին սիրում և վախենում էին։ Կարպով անկախ էր պահում իրան և չէր կանգ առնում մինչև անգամ իշխանաւոր անձանց և պաշտօնեաների նամակները բանալու առաջ։ Նա խիստ և անընկճելի բնաւորութիւն ունէր։ Փոխադրվելով Ռոստով 1902 թւին նա միանգամից «իր ձեռքն առաւ ռոստովեան յեղափոխութիւնը»։ Կարպովի պլանով և նրա մերձաւոր ղեկավարութեամբ ջախջախվեց հայկական «Դաշնակցութիւնը» և այդ կուսակցութեան բոլոր դատերը Կարպովի ձեռքի գործ էին։ Կարպովի ջանքերը և եռանդը բարձր էին գնահատվում «բարձր շրջաններում», մանաւանդ նրան բարեհաճ էր վերաբերվում ներքին գործերի մինիստրի նախկին օգնական Մակարով։ Կարպովին պահում էին Ռոստովում, որպէս նրա համար ապահով տեղում, ուր նրա կեանքին առանձին վտանգ չէր սպառնում։ «Ինձ Մակարովը խղճում է,—յաճախ ասում էր Կարպով,—եթէ ոչ վաղուց ինձ կուղարկէին Կովկաս»։ Այնուհետև, Ռոստովումն ևս, Կարպով շատ զգոյշ և առանձնացած էր պահում իրան։ Միշտ շրջում էր քաղաքացիական զգեստով, փողոցներում շատ քիչ էր երևում, իր մօտ ոչ ոքին չէր ընդունում։ Շատ քչերն էին անձամբ ճանաչում Կարպովին։ Առհասարակ Կարպով միշտ վախենում էր իր կեանքի համար և առանց թիկնապահի քայլ չէր անում։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Հայ դերասանական խումբը երկուշաբթի, դեկտեմբերի 21-ին, խաղաց «Բէն» դրաման։

Գլխաւոր հերոս Բէնի դերը կատարում էր Շահխաթունի. երիտասարդ դերասանը լուրջ աշխատանք էր թափել իր դերի վրա և ոգևորվել էր իր ներկայացրած տիպի ներքինով. բայց և այնպէս նրա կատարած Բէնը դեռ ունի զգալի թերութիւններ։ Դերասանը գործում էր ոչ այնքան խոշոր արտիստի, որքան համակրելի մի ուսուցչի, մեր օրերի երիտասարդ մի գործողի տպաւորութիւն։

Շնորհիւ մտածված խաղի, ներշնչված արտասանութեան և տիպի համակրելի էութեան դերասանը արժանացաւ բուռն ծափահարութեան։ Դերասանը պէտք ունի տեխնիկայի կատարելագործութեան այդ դերում և միևնոյն ժամանակ զգեստի և գրիմի աւելի համապատասխան արտայայտութեան։

Անսամբլը բաւարար էր։ Թատրոնը համարեա լիքն էր։ Սիրող

—

Դեկտեմբերի 20-ին «Նոր-Դրամա» ընկերութեան ներկայացրած «Դաւաճանութիւնը», իրան բենեֆիսներով հանդերձ, աւելի շուտ մի յանցգնութիւն էր, քան ներկայացում։

Մենք չենք կարող տանել այն մարդկանց, որոնք իրանց եօրղանի հաւասար ոտքեր չեն մեկնում, և իրանց ոչնչութեան ցածրութիւնից՝ տաղանդ համարում։

«Բենեֆիս տ. տ. Մանուչարեան-Խարազեանի, Նինուէլի, պ. պ. Ահարոնեանի և Ամերիկեանի»—կարդում ենք նրանց բաց թողած աֆիշաների և նամանաւանդ ծրագիրների մէջ, որտեղ դրանց ազգերը ճ... ճ... աշխարհ... արշինանոց տառերով էին գրված։

Բենեֆիսներին, թատրօնական էտիկայով, միմիայն դերասաններն են արժանանում և այն էլ այն ժամանակ, երբ հասարակութեան լաւագոյն ուժերը, մի շարք տարիների ընթացքում, համաձայնվում են դրանց ճանաչել որպէս դերասաններ։

Իսկ տեսնել այդ բոլորը Ամօ-Խարազեանի խմբի սիրողների մօտ, որոնք մեծ թատրօններում 5-րդ և 6-րդական դերերը հազիւ թէ կարողանան տանել, կրկնում ենք՝ դա յանցգնութիւն է։

Սա ծաղր է, պարոնայք, գեղարուեստի, ծաղր հէնց այն Մելպօմենի, որի արձանը դրվում է ձեր վարագոյրի վրա։

Երկրորդ յանցգնութիւնը կայանում է նրանում, որ Սումբաթօվի հանճարեղ գրչի ամենազգային պիէսան, «Դաւաճանութիւնը», որ ընդունակ է իր ամէն մի տեսիլով ազդել և քայքայել մարդուս ամենակոպիտ ջղերն անգամ, որի ամէն մի երևոյթը, իր ցնցող խաղով, կարողանում է լացացնել ունկնդիրներին—խաղացվում է այդ տեսակ ուժերով...

Այդ պիէսան իր բովանդակութեան համար չէ որ մինչև օրս դիմանում է բեմին, այլ իր գեղարուեստական կազմուածքի համար... Եւ Ամօ-Խարազեանն էլ, նախքան այդ պիէսայի բեմ հանելը, պէտք է հարցնէր իրան թէ՝ կարո՞ղ է արդեօք այդպիսի ուժերով և բեմական յարմարութիւններով արդարացնել հեղինակի նպատակը... և ապա կատարէր իր քայլը...

Գալով դերակատարներին, որոնց արդէն նայում ենք որպէս դերասանների, պէտք է ասենք, որ ոչ մէկը իր դերը չէր սովորել, ոչ մէկը իր դերը չէր հասկացել և ոչ մէկն էլ չէր իմանում պահել իրան բեմի վրա համապատասխան դերի։

Նոյնիսկ Ամօ-Խարազեանի խաղացած Դաթօն, որից աւելին իրաւունք ունենք պահանջելու, մեզ համար անհասկանալի մնաց... Նա պարզասիրտ և խիզախ Դաթօյի փոխարէն խաղաց մի ինչ-որ մելանխոլիկ և տրագիկ Դաթօ։

Պարզ է, որ պարոնները կօրցրել են իրանց յենակէտները և վերև գնալու փոխարէն՝ սկսել են վայր գլորվել...

Եղէք համեստ, պարոնայք, և հասարակութիւնը կը տայ ձեզ արժանի վարձատրութիւն։

Ինքներդ ձեր առաջ խունկ մի ծխէք։

Մարտօ

—

Իւրաքանչիւր անգամ, երբ առիթ ենք ունենում տեսնելու որևէ պատմական պիէս մեր դարաւոր հարևան վրացոց կեանքից, ակամայից սկսում ենք համեմատել այդ բոլորը հայկական պատմութեան այս և այն դէպքերի ու շրջանների հետ և միշտ յանգում ենք այն եզրակացութեան, որ մեր և վրացոց թէ անցեալ և թէ ներկայ կեանքի մէջ գոյութիւն ունի մի զարմանալի համանմանութիւն, ամէն տեսակէտով։

Դեկտեմբերի 19-ին, երբ վրաց թատրոնում տեսանք «Բագրատ Դ.» պատմական պիէսը և համեմատութեան դրինք հայկական ինքնուրոյնութեան զանազան շրջանների հետ, տեսանք, որ վրաց իշխանների, թագաւորող տների անդամների մէջ և կատարվելիս են եղել նոյն ինտրիգները կենտրոնական իշխանութեան դէմ, նոյն խարդաւանքները այս ու այն թագաւորող անձնաւորութեան դէմ և միով բանիւ այն ամէնը, ինչ որ մենք նկատում ենք հայկական պատմութեան մէջ։

ԺԶ. դարի սկիզբներում Վրաստանում իշխում էր Բագրատ Դ.-ը։ Նրա մայրը՝ թագուհի Մարիամը, փառասէր և իշխանատենչանքով լցված մի կին լինելով, իր կողմն է դարձնում թեթևամիտ և փառասէր մի քանի իշխանների, և, ապստամբելով օրինաւոր թագաւորի դէմ, գահընկէց են անում նրան և վերջն էլ կուրացնում

Թագաւորին հաւատարիմ իշխան Պաատը գիմում է մէնգրէլների օգնութեան և բաւականաչափ զօրքի գլուխ անցած արշաւում ապստամբների բանակի վրայ։

Թափւում է հարազատների արիւնը, և վերջ ի վերջոյ Պաատը, յաղթութիւն տանելով, բանտից ազատում է կուրացած Թագաւորին և, Թագը ձեռքը տալով, գահ է բարձրացնում նրան։

Իսկ ապստամբ Թագուհին իր տարփածու ապարապետ իշխանի ձեռքով սպանւում է, որովհետև ինքը զուրկ է լինում ինքն իրան մահացնելու քաջութիւնից, և ապա ինքը սպարապետը ևս ինքնասպանութիւն է գործում, չուզենալով յաղթողների ձեռքն ընկնել և նրանց ձեռքով պատժվել։

Ինչպէս երևում է, վրաց ժողովուրդն այլ ևս չէ ուզում պատմական պիէսաներ տեսնել։

Դրան իբրև ապացոյց կարող է ծառայել այն փաստը, որ, չը նայած տեղերի գների մատչելիութեան, Թատրոնը համարեա Թէ դատարկ էր։

Այդ գիշեր խաղում էին վրաց բեմի երկրորդական և սկսնակ ույժերը, որոնք ամեն ճիգ ու ջանք Թափեցին, որպէս զի պատւով դուրս գան, բայց ընդհանուր առմամբ խաղը Թոյլ անցաւ։ Բաւարար էին իրանց դերերում՝ տ.տ. Մգիվանին և Բելաբշիշվիլին, պ. պ. Զարդաշիշվիլին, Իվանիձէն և Մծալօբլիշվիլին։ Միւսները խաղը չը փչացրին։

Յ. Գաս-եան

—

Երկու Երրութիւններ Թիֆլիսում

Մենք ունեցանք երկու նորութիւններ Թիֆլիսի արքունական Թատրոնում շաբաթ և կիրակի՝ դեկտեմբերի 19-ին և 20-ին։

Առաջին օրը մենք լսեցինք աքսորական- [illegible]

[illegible] ներն էին։ Նրանց երգասացութիւնը ճաշակով էր և նուրբ, բայց չափազանց օպերային էր, ուստի հարազատօրէն չէր ցոլացնում ժողովրդական երգի բնաւորութիւնը։ Ամենից աւելի մօտ էր հարազատութեան երգին Բօրիսենկօն, որ աշխատում էր մերձենալ իրականութեան։

Տպաւորիչ էին Գալեցկիի երգած «Вставу я», Դէվօս-Սօրօլևայի «Ваничка, приходи ты ко мнѣ», Սօկօլսկիի «Ой ты тундро», Բօրիսենկօյի «Зачѣмъ я мальчикъ уродился», «Ахъ, ты доля» և «Сегодня на разсвѣтѣ товарища я похоронилъ», Կօրչմարևօվի «По свѣту олень бѣжитъ» երգերը։

Ազգագրական հետաքրքրութիւն էին ներկայացնում «Այնօս» և «Բուրիատ» ցեղերի երկու երգերը։

Գարտեվելդը նախ քան համերգ սկսելը կարդաց մի դասախօսութիւն իր ժողոված երգերի մասին և մի փոքր էլ ակնարկներ արաւ յանցաւորների դրութեան վերաբերմամբ։

Ի միջի այլոց նա հաղորդեց, որ Տօբօլսկի շրջանում շատ կան հայեր և վրացիներ, որոնք մեծ կարիք ունեն ընթերցանութեան գրքերի։ Դասախօսը յորդոր կարդաց, որ այստեղից ուղարկվեն հրատարակութիւններ հայերէն և վրացերէն լեզուներով։

Հանդիսականները ողջունեցին Գարտեվելդին բուռն ծափահարութիւններով։

Թատրոնը լիքն էր։

Երկրորդ երեկոյեան Թատրոնը ունէր հանդիսաւոր կերպարանք։ Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութիւնը հրաւիրել էր հասարակութեանը ներկայ լինելու իր օգտին տրվելիք երեկոյթին։

Նախ խաղացվեց «Ադրիէննա Լեքուվրէէր» օպերան, որի մասին մենք տուել ենք տեղեկութիւն «Մշակի» նախկին համարներից մէկում, իսկ յետոյ Բերեկօվը ներկայացրեց Կրիլօվի մի քանի առակների հերոսներին։

Ամենից աւելի ծափահարութեան արժանացան «Գօրտը և եզը», «Քառանուագ կվարտէտը»։

Երբ Բերեկօվը դիմագծվել էր ըստ Կրիլօվի, իսկ առակների հերոսները զգեստաւորվել էին անասունների մորթիների նմանողութեամբ։

Դերակատարներն էին օպերային խմբի երգիչները և երգչուհիները։

Առակների հետաքրքրութիւնը պայմանական է. նա չէ պարունակում երաժշտական-գեղարուեստական հրապոյր. նա աւելի յարմար է իբրև մանկական ներկայացում, ուսանելի և տպաւորիչ նրանց համար։

Սիրող

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Եգիպտոսի «Լուսաբեր-Արև» Թերթը, բոլորելով իր 5-րդ շրջանը և մտնելով 6-րդի մէջ, հետևեալ տողերն է գրում.

Այսօր «Լուսաբեր-Արև» իր 6-րդ շրջանը կը Թեակոխէ, Նոր խոստումներ չունինք ընելիք, ոչ ալ սովորական յայտնութիւններ։

Այս Թերթը ջանաց կարելի եղած չափով ողջմտութեան օրգանը ըլլալ մինչև ցարդ։ Պիտի շարունակէ իր ուղղութիւնը։

Մեծ-հրապարակագրին՝ ողբացեալ Արփիարեանի մահուընէ վերջ, տեսակ մը ուխտատեղի եղաւ «Լուսաբեր» արտասահմանի էն սիրուած գրողներուն համար։ Ասոնք, անհուլի եղեռնին սուգովը համակուած, խանդագատանքով շարունակեցին վարպետին գործը։

Ճշմարտութիւնը ամեն բանէ առաջ և ազգին շահը ամեն բանէ վեր։

Ահա մեր բնաբանը. նոյնը պիտի ըլլայ այսուհետև։

Անշուշտ, բարոյական և նիւթական զոհողութիւններով միայն կարելի եղած է ցարդ հրատարակել «Լուսաբեր-Արևը»։ Բայց մենք արդէն ինքզինքնիս վարձատրուած կը զգանք՝ տեսնելով այն համակիր վերաբերումը զոր առողջ դատողութեան և ճշմարիտ հայրենասիրութեան տէր ազգայիններ ցոյց տուին ամեն առթիւ այս պզտիկ Թերթին համար։

Ճիգը զոր ըրինք այս հրատարակութիւնը արժանի ընելու համար եգիպտահայ [illegible]

[illegible] որ «Թիւրք բռնակալութենէն ձողոպրած հայութիւնը պէտք էր ազատագրէլ նաև հայ բռնակալութենէն»։

Զպակսեցան այդ ազնիւ հոգը ունեցող գործիչներ և գրողներ, բարեբաղդաբար, որ քովէ քով եկան, ձեռք-ձեռքի տուին։ Ուժ մը յառաջ եկաւ. և այդ ուժը անվհատ ու անխոնջ գործեց։ Յաջողութիւնը դանդաղ էր. որովհետև մոլեռանդներու զանգուածի մը դէմ էր աշխատութիւնը, ամբոխավար շարժումի մը դէմ գործունէութիւնը։

Շատ չանցաւ, դէպքերը՝ նախախնամական այնպիսի արագութեամբ յաջորդեցին իրարու, այնպէս մը յանկարծակի Թօթվեցին քշուող տարուող բարի միամիտ ժողովուրդը, որ ցանցառ բարենորոգիչներու կնճռոտ գործը շատ դժուարութիւն չունեցաւ յաղթանակելու, և ընդհանուր սԹափում մը եղաւ տրիկա։

Անոնք իրենց հօրը փորեցին իրենց խելքովը։ Աւելի լաւ։ Ծայրայեղութենէ ծայրայեղութիւն իյնալով, շտապեցուցին իրենց անկումը։

Եւ հոգեվարք մըն է հիմա՝ կեանքը մեր յեղափոխական մարմիններուն։

Փառաւոր մահ մը պիտի ըլլար ատիկա, եթէ սահմանադրութեան հետևեալ օրը պատահած ըլլար։

Հիմա այդ մահը բան չըսեր։ Ուշ մնացած մահ մըն է, և գէշ վախճան մը։ Ասանկ ըլլալու չէր։

Մեր միակ ցանկութիւնը ազգը տէր տեսնալ էր իր ճակատագրին, ազգը բոլորովին ազատագրուած տեսնալ էր։

Ու վերջապէս, ուրախութ է հաստատել, Թիւրքահայ մամուլը միահամուռ ձայն բարձրացուց։ Ան լիուլի քաւեց առաջին օրերու իր տարօրինակ մեղսակցութիւնը։ Գաղտնիքները հրապարակուեցան և դիմակները վար առնուեցան։

Մինչև այն օրը, որ ազգ. ժողովն ալ, հաւատարիմ արձագանք ազգին կամքին, նուիրագործեց անիկա այդպիսի անկեղծ և անկաշկանդ տրամադրութիւններով, ուր ողջմտութիւնը և շրջահայեցութիւնը յաղթանակեցին։

Պատմական շրջան մեր խեղճ ազգին համար։

Կուսակցամոլ աղանդաւորներու դէմ որբուած ազգային վէթօն յեղաշրջեց անոնց շարքերը։ Սկսան լուտանք և սպառնանք՝ հին զէնքեր, որքան ժանգոտած այլևս։

Դաւաճան ազգ, ապերախտ ազգ, ազգադաւ ազգ. ու ըՏա։

Քիչ մըն ալ, և տէրրօրի պիտի ենԹարկուէր խեղճ ազգը։

Ի՞նչ կուզեն մենէ այս մարդիկը՝ որ հայու ալ չեն նմանիր։ Կարելի է անպատ-

կառ խաղալ ազգին հետ։ Ազգին կամքը գերագոյն ուժն է, որուն առջև ամեն հայրենասէր հայ գլուխը ծռելու է։ Իսկ չծռողները՝ հեռու. անոնք դաւաճաններ են պարզապէս։

Երէկ կը սոնքային, Թէ ամբողջ ազգը իրենց հետ է, Թէ իրենք ժողովուրդին ներկայացուցիչներն են. Թող գան այսօր տեսնեն։

Ի՞նչ պատահեցաւ....։

Ազգը, հետզհետէ գիտակից և ամեն ժամանակէ աւելի ողջամիտ ու հեռատես, այլ ևս երես կը դարձնէ անոնցմէ՝ որ ոչ հայրենիք ունին, ոչ օրէնք կը ճանչնան, ոչ պատիւ գիտեն, ոչ ընտանիք կուզեն, ոչ կարծիք կընդունին, ոչ ալ խիղճ ունին։

Ազգը չի սիրեր իր խորթ զաւակները։

Ազգին կամքը օրհնեալ ըլլայ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 22 դեկտեմբերի

Նուէր համագիւղացիներին

Բազմաթիւ հայ գիւղերից անդադար դիմում են մեզ և խնդրում մի օրինակ «Գիւղատնտես» նուիրել իրանց։

Դիմում են և գիւղական դպրոցները, դրանց ուսուցիչները, դիմում է հոգաբարձութիւնը։

— Եթէ ուզում էք գիւղատնտեսական օգնութիւն հասցնել գիւղացիներին, աղաչում ենք՝ նուիրեցէք մեզ Թերթիդ տարեկան մի օրինակ...— գրում են գրեթէ իւրաքանչիւր նամակում։

— Եթէ ինքներդ չէք կարող նուիրել, մի բարերար գտէք, յայտնեցէք քաղաքներում ապրող մեր համագիւղացիներին, հաւատացած ենք, որ այդ չնչին երեք րուբլու նուէրը իրանց գիւղին կանեն նրանք սիրով...

Եւ ահա մենք սրանով դիմում ենք քաղաքներում ապրող ունևոր համագիւղացիներին և ընդհանրապէս հայ գիւղին օգնել ցանկացողներին և յայտնում ենք գիւղի և գիւղական դպրոցի խնդիրը։

Մենք էլ հաւատացած ենք, որ Թիֆլի- [illegible]

Խմբագիր ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ Ն. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԿԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամեն օր
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելիամինօվսկայա փող № 8
(օ. մ.) 783. 100—62

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս և վեներական հիւանդութիւնների։
Ընդունում է հիւանդներին՝
Առաւ. ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։ Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Կուկիա, Սեմեօնովսկայա փ. № 16.
Տելեֆօն № 40.
(ե. ու. կ.) 984. 100—36

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
Բժիշկ Բոլեդերի
ՕՆԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
Նրա պատճառները, հետևանքները, ճանաչելը, նախազգուշութիւնը և բժշկելը։
Թարգմ. Արայի
Գինն է պօստի ծախսով 35 կ.
Դիմել՝ Թիֆլիս, գրավաճառանոց «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ»

ԼՈՒՍԱԳՈՅՆ ՆՈՒԷՐ
ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ
ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ
ինքնուրոյն գրուածներից և ժողովրդական նիւթերից կազմած գունաւոր պատկերազարդ մանկական գրադարան.

1) «Շունն ու կատուն»	25 կ.
2) «Ամբախտ վաճառականները»	35 կ.
3) «Գառնիկ ախպէրը»	50 կ.
4) «Անյաղթ աքլորը»	15 կ.
5) «Ծիտը»	15 կ.
6) «Ուլիկը»	15 կ.
7) «Աղուէսը»	15 կ.
Նոր լոյս տեսան	
8) «Խօսող ձուկը»	15 կ.
9) «Տէրն ու ծառան»	15 կ.

Մինչև նոր տարին լոյս կը տեսնեն՝ 10) «Գիքօրը» և 11) «Մի կաԹիլ մեղրը»։
50 և աւելի օրինակ առնողներին 25% զեղչ։ Առաքման ծախսը առնողի վրայ։ Ապառիկ չէ ուղարկվում։
Դիմել գրավաճառներին և հրատարակչուհուն՝ Тифлисъ, ул. Паскевича 6, кн. М. М. Тумановой. 1364. 10—2

Հայկ Տէր-Աստուածատրեանի
ԴԱՍԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
Երրորդ բարեփոխված տպագրութիւն
Սկզբից մինչև մեր օրերը.
Գ. Դ. և Ե. տարիների դասընթացը։
Բովանդակութիւն. — Նախապատմական կեանք, Ուրարտու, պատմութիւն բուն հայ և օտար աղբիւրների, Թւականները տուզված, զէնքեր, դրամներ, զօրք, պետական կազմակերպութիւն, կուլտուրա (զուգընԹացաբար հիւսված)։ Զարդարված է բազմաթիւ պատկերներով և մի քարտէզով։
Գինը 50 կոպէկ.
Գումարով գնողներին զեղչ։
Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրախանութին։ 1367. 3—1

Լոյս տեսան և վաճառվում են
1. Լիակատար բառարան
ԷՍՊԷՐԱՆՏՕ-ՀԱՅԵՐԷՆ
Գինը 50 կոպէկ։
2. Դասագիրք **ԷՍՊԷՐԱՆՏՕ** լեզուի
Գինը 25 կոպէկ։
Շուտով լոյս կը տեսնի ընԹերցարան (կազմում են ուսուցիչները)
Սոյն գրքերով առանց ուսուցչի օգնութեան կարելի է 10 օրում սովորել էսպէրանտօ։
Դիմել՝ Թիֆլիս, «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրախանութին։
Յունվարից բացվում են նոր դասընԹացքները, հայերի համար դասաւանդութիւնը հայերէն։ 1377. 3—1

ՀԻՒՐԱՆՈՑ „ԿԱՎԿԱԶ" ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Տելեֆօն № 358.
Զմրանով պատիւ ունենք յայտնելու պ. պ. յաճախորդներին, որ նոյեմբերի 20-ից հիւրանոցի ճաշարանում
ԿԱՐԵԼԻ Է ՍՏԱՆԱԼ ՅԱՆԿԱՑԱԾ ԸՆԹՐԻՔ
Բաղկացած 1 կերակրից և 1 Թաս սուրճից—50 կոպէկ։
Հիւրանոցն ունի՝ յատկապէս պատուէրների համար՝ նորաձևք դահլիճ, ուր ընդունվում են պարահանդէսների, հարսանիքների և բնկերակցական ճաշկերոյթի պատուէրներ։
Դահլիճն ունի պիանինօ և առանձնասենեակներ։
Յարգանքով Ի. Կոշիկյան և Ն. Սիխարուլիձէ
(օ.մ.) 870. 100—50

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1910 Թ.
„ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ"
(ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)
Գրական, քաղաքական, հասարակական եւ առեւտրա-արդիւնաբերական
ԼՐԱԳԻՐ
Լոյս է տեսնում առժամանակ
ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ
Չորեքշաբթի, ուրբաթ և կիրակի օրերը
Մօտիկ աշխատակցութեամբ Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆԻ և ՆԱՐ-ԴՈՍԻ
«ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿԻ» բաժանորդները կարող են ստանալ «ԽԱԹԱԲԱԼԱ» երգիծաբանական շաբաթաթերթը պակաս վճարով։
ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ (Առանձին)		ԽԱԹԱԲԱԼԱ (Առանձին)	
Տարեկան	7 —	Տարեկան Թիֆլիսում 4 ր., դուրսը	5 ր.
Կէս տարին	4 —	Կէս տ. » 2 ր., »	3 ր.
Երեք ամիսը	2 25	3 ամս. Թիֆլիսում և դուրսը	1 ր. 50 կ.
Մէկ ամիսը	— 75	Մէկ ամիսը	— 50 կ.

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ և ԽԱԹԱԲԱԼԱ (Միասին)

Տարեկան	10 — —	Երեք ամիսը	3 — 50
Կէս տարին	6 — —	Մէկ ամիսը	1 — 20

«Սուրհանդակում» յայտարարութիւնների համար վճարում են տողին՝ առաջին երեսի վրա — 10 կոպէկ, վերջին երեսի վրա — 5 կոպէկ։
Հատով («Սուրհանդակի») համարն արժէ ամեն տեղ 5 կոպէկ։
Հասցէն Ռուսաստանի համար՝ Тифлисъ, редакція газ. „Сурандакъ". Արտասահմանի համար՝ Tiflis, Rédaction du journal „Sourhandak".
Խմբագիր-հրատ. Աւս. Երիցեան
Հրատարակիչ՝ Գէորգ Չիլինգարեան
(ա. օ.) 1348. 10—4

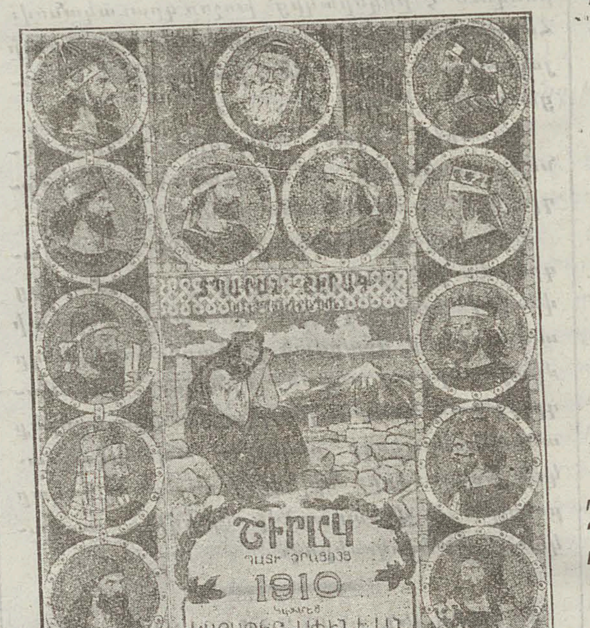

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ
ԾՈՑԻ և ՊԱՏԻ
1910 Թ
„ՇԻՐԱԿ"
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ
XII տարի

Բոլորովին նոր յաւելուածներով, ճոխացրած ու հարստացրած և գունաւոր պատկերներով զարդարված։ Դիրքն ու ծաւալը եղած բոլոր հայ օրացոյցներից մեծ և արտաքինով շքեղ։ Երեսների Թիւ 320։

ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ պարունակում է մուրհակների օրէնքներ և օրինակներ, չափ և կշիռ, դրամներ։ Դրոշմատուրք, բնակարանի հարկ, վարձատրութիւն դատական պրիստաւների, նոտարների, երդուեալ-հաւատարմաների։ Պօստ և հեռագիր, պօստային ծրարներ, խնայողական դանձարաններ և մարկաներ։ Զինուորական օրէնքներ, նորակոչ զինուորների չափը, անդամալուծութեան և բողոքելու ատեաններ։ Կտակի, որդեգրութեան օրէնքներ կտակի, պայմանագրերի, վաճառականական նամակների օրինակներ։ Ճանապարհորդական — երկաթուղի, շոգենաւեր և պօստային կառքեր։ Տնտեսական և առողջապահական գիտելիքներ — տնեգործնային զբոսթիւնը, արևը, մոլորակներ, երկիր, գիսաւորներ, պօլիտիկա, երկնաքարեր։ Մարդու ծագումը (լուսաբանված պատկերներով), միապաղութեան առաջադիմութիւնը, նշանաւոր երկրաշարժներ, կեանքի տասնաբանեան, սառը ջրի օգտակարութիւնը և օգտագիտեր։ Առողջապահ.—երկարակեցութեան գաղտնիքը, Թող վագեն մանուկները, մաքրութեան նշանակութիւնը։ Վերու կանոնները, ատամնաբոյժի և ակնաբոյժի խրատները, մեր բնդունած սնունդի կերծիքները։ Գիւղատնտեսական — մեղուաբուծութեան շահաւէտութիւնը, խորհուրդներ Թռչնապահներին։ Կաթնատու կովերի ընտրութիւնը, նրանց կերակրելու ձևը, ինչպէս պէտք է կթել կովերը։ Եգիպտացորենի կենդանիների փորլուծութեան և դաւաղի դէմ կտրուկ միջոցներ։ Ձերամապահական խրատներ։ Ի՞նչ է գեմատոֆոն, գեմատոֆոյի տնտեսական նպատակները։ Ի՞նչ է կօօպերացիա։ Ազգերի կրօնների պատմութիւնը։ Աֆորիզմներ ազատութեան մասին։ Այլևայլք—մարդկանց, կենդանիների երկարակեցութիւնը, մեծուների յաղթականութիւնը զանազան ազգերի մէջ, պարսից շահի սուրը, հայ և պարսկերէն նման բառեր, տառերի հաշուածներ։ Հետաքրքրական խաղեր, պարապ ժամերի զբօսանք, զուարճալի վիճակարան։ Կենսագրութիւններ—աշրղ Ջիւանի, բարեգործներ՝ Ալ. Մանթաշեան, Յ. Խուդադեան, Ե. Բուդաղեան, Տ. Աֆրիկեան, Ա. Անանեան, Յ. ա. ք. Տէր-Գալստեան, Ա. Մատինեան իրանց գունաւոր պատկերներով։

ԱՌԱՆՁԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ—Իզմիրլեան Կաթողիկոսի ուղևորութիւնը Կ. Պօլսից մինչև Էջմիածին և օծումը, Վեհի գունաւոր պատկերով։

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԻ առաջին երեսների վրա տպագրված են մեծ տառերով Թէ երբ պետական հիմնարկութիւնները փակ են, այլև ընտիր մտքեր, աֆորիզմներ, հարուստ ժամանակագր. և բանաստեղծ. փոքրիկ հատուածներ։ Երկրորդ երեսների վրա ազգային տօների բացատրութիւններ, գիտական նորութիւններ, բնութեան երևոյթների բացատրութիւններ, առողջապահական, բժշկական խրատներ, արհեստների վերաբերեալ օգտակար գիտելիքներ, պատմական նշանաւոր դէպքեր հայկական, ռուսական և այլ ազգերի կեանքից, զուարճալի պատմութիւններ, սրբազան և քաղաքական ազգերի կեանքից, հետաքրքրական Թւեր և տեղեկութիւններ։ Ազգային քնար—բանաստեղծութիւններ, սրբազան ազգերի կեանքից, հետաքրքրական տեղեկութիւններ բուսական և կենդանական աշխարհից, տնտեսական նորութիւններ, զուարճալի անեկդօտներ մեծ մարդկանց կեանքից։ Խոհանոցային խորհուրդներ, գիւղատնտեսական գիտելիքներ, տնային խաղեր։ Ժողովրդական առածներ, երգեր, լէզուներ, երգիծաբանական հատուածներ, ծիծաղաշարժ նոր առակներ և այլ հետաքրքրական տեղեկութիւններ։

ՏԱԽՏԱԿԸ պատրաստված է լիտոգրաֆիայում մի քանի գոյնով. ներկայացնում է «Հայաստանը և հայի անցեալ փառքը»։ Հայ Թագաւորների և իշխանների պատկերները — Հայկ Նահապետ, Արամ քաջ, Պարույր Հայկազն, Տիգրան Երուանդեան, Վաղարշակ Արշակունի, Արտաշէս Աշխարհակալ, Տիգրան Մեծ, Արգար Եդեսիոյ, Վռամշապուհ, Աշոտ Բագրատունի, Աշոտ Երկաթ, Սմբատ Ճահնշահ, Ռուբէն իշխան Զիլիկիոյ, Լևոն Ա., Լևոն Զ. վերջին Թագաւոր հայոց. պատկերները մեծ մասամբ իրանց դրամներից են վերցված։

Գները՝ պատինը—50 կոպ., ծոցինը—20 կ., գումարով գնողներին զեղչ։

Դիմել՝ Александрополь, типографія «Ширакъ», Карапету Апинянъ. Արտասահմանից—Alexandrople, Karapet Apiniane (Caucase).

Ալէքսանդրապօլում չը դիմել ուրիշ ոչ մի հասցէով։

Բովանդակութիւնը կուպարկվի ձրի ցանկացողներին աւելի մանրամասն տպագրված։ 1101. 10—10

(չ.)

Электропечатня Ав. Мугдусіакопова съ С-ми.